

El gust per la lectura 2024-2025
***El Cafè de la Granota*, de Jesús Moncada**

Guia de lectura i orientacions didàctiques per al professorat

Curs 2024-2025

Batxillerat

**Generalitat
de Catalunya**

El gust per la lectura 2024-2025

Batxillerat

Guia didàctica per al professorat

Subdirecció General de Llengües

Servei de Suports i Recursos Lingüístics

Autors:

Joan Chavarria i Panisello
Jordi Dolç i Cartanyà
Màrius Pont i Fando

Revisió i ampliació:

Artur Garcia Fuster
Gener 2024

Atès el caràcter docent d'aquesta publicació, per a la citació de fragments de textos d'altri i la reproducció de fotografies procedents d'obres publicades (de les quals se cita adequadament la font i el nom de l'autor) ens acollim al dret de citació reconegut a l'article 32.1 del text refós de la Llei de propietat intel·lectual, aprovat pel Reial decret legislatiu 1/1996, de 12 d'abril, i a l'article 10.2 del Conveni de Berna per a la protecció de les obres literàries i artístiques, de 9 de setembre de 1886; i, per tant, està exempta de la necessitat d'autorització i abonament dels drets d'autor.

Els continguts d'aquesta publicació estan subjectes a una llicència de Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 4.0 Internacional de Creative Commons. Se'n permet còpia, distribució i comunicació pública sense ús comercial, sempre que se n'esmenti l'autoria i la distribució de les possibles obres derivades es faci amb una llicència igual que la que regula l'obra original. La llicència completa es pot consultar a: [Creative Commons — Reconeixement-](#)

[NoComercial-CompartirIgual 4.0 Internacional — CC BY-NC-SA 4.0.](#)

Índex

INTRODUCCIÓ	3
Resum i estructura del dossier	3
Qui és Jesús Moncada?	6
La Mequinensa de Jesús Moncada.....	8
<i>El Cafè de la Granota</i> , estructura de l'obra	15
ACTIVITATS CONTE A CONTE	18
«Un barril de sabó moll»	18
«La Plaga de la Ribera».....	23
«Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana»	26
«Paraules des d'un oliver»	29
«Informe provisional sobre la correguda d'Elies»	31
«Futbol de ribera»	34
«Senyora Mort, carta De Miquel Garrigues»	38
«Preludi de traspàs».....	42
«Els delfins».....	44
«Un enigma i set tricorns»	48
«Amarga reflexió sobre un manat de cebes».....	52
«L'assassinat de Roger Ackroyd»	55
«Amor fatal en decúbit supí»	57
«Guardeu-vos de somiar genives esdentegades».....	62
ACTIVITATS INTERTEXTUALS.....	64
. Tècniques narratives	64
. Els personatges	69
. La memòria	70
. La mort	72
. L'oralitat	77
. La ironia	79
. Activitat final: Les cadires d' <i>El Cafè de la Granota</i>	82
. Altres pobles literaris	84
ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES	86
Objectius d'aprenentatge	86
Competències específiques.....	86
Avaluació	87
BIBLIOGRAFIA.....	88

INTRODUCCIÓ

Un dels punts forts de les novel·les i dels contes de Jesús Moncada és la capacitat per unir diverses veus en un tot harmònic. La contraposició entre mirades i percepcions sobre un mateix fet acaba generant un món únic i fascinant. De la mateixa manera, aquesta proposta didàctica parteix de filar la feina feta per diverses persones al llarg dels anys intentant, això sí, que el resultat sigui coherent. La lectura d'un clàssic contemporani com Jesús Moncada torna de manera cíclica als plans d'estudis, així que és imprescindible que les seves propostes de lectura i de treball també es renovin.

Aquest dossier, doncs, té el punt de partida en les guies didàctiques sobre els relats de Jesús Moncada publicades l'any 2001 per Joan Chavarría, Jordi Dolç i Màrius Pont en el marc del programa «El gust per la lectura». Quan el 2013 *El Cafè de la Granota* va tornar a ser lectura de batxillerat es van revisar per primera vegada.

El curs 2024-2025 *El Cafè de la Granota* és novament proposta de lectura a la matèria de Literatura Catalana de Batxillerat. Aquest fet coincideix amb una nova reedició d'aquest recull de contes per part de Club Editor, que ha tornat a posar a disposició dels lectors un volum en què els relats de Moncada brillen com per primera vegada i que inclou un postfaci de Jordi Puntí i les cartes que Pere Calders enviava a Jesús Moncada quan escrivia aquests contes.

Els canvis en el currículum i en la mirada didàctica dels últims anys reclamaven un nou rentat de cara d'aquestes activitats. És per aquest motiu que, en aquesta ocasió, les he revisades i, a més, les he ampliadades no només amb noves preguntes, sinó també amb connexions entre contes i algunes propostes d'avaluació.

Aquest nou dossier posa al dia els coneixements sobre l'obra de Moncada. A més, incorpora entre les activitats les fotografies de la vella Mequinensa que va fer el mateix autor abans que el poble desaparegués sota les aigües del pantà de Riba-roja, juntament amb altres imatges que provenen del web Espais Escrits. Totes les citacions dels contes corresponen, pel que fa al número de pàgina, a la darrera edició del Club Editor publicada el setembre del 2024.

Resum i estructura del dossier

Hi ha una qüestió de fons que sempre és important resoldre d'entrada quan es tracta d'aproximar-nos a autors del cànon català que, per als alumnes, semblen tan llunyans. Jesús Moncada va morir l'any 2005, abans que nasquessin els alumnes que actualment cursen batxillerat. Per tant, segons ells, a la prehistòria. El dubte que se'ns planteja sempre és: quina és la seva vigència? Per què cal llegir-los?

El tractament de la literatura a l'aula resulta fonamental perquè, tal com afirmen Anna Juan Cantavella i Lara Reyes¹:

«Llegir un text literari implica sempre creació de significat. La literatura ens incita a descobrir un significat que no ve donat, que hem de construir. La lectura literària sovint demana un lector o lectora activa, disposada a sostenir les ambigüitats, aprendre a trobar els buits que l'obra elabora, desenvolupar la paciència per anar trobant de mica en mica petites respostes als interrogants que plantegen i negociar sentits no evidents.» (2023: 6)

És a dir, la lectura de textos literaris és una manera de vincular i de cohesionar l'alumnat amb el món i la cultura que els envolta d'una forma amena i eficient. Em sembla que una manera d'acostar autors a les aules contemporànies és la de trobar nexes en comú entre els seus temes i tòpics i la sempre atrafegada vida dels nostres estudiants. Acostar el que per a ells poden ser "mòmies mequinensanes" a autors que els cridin i els interpel·lin. A actualitzar i a dotar d'una patina de contemporaneïtat l'obra dels nostres clàssics. Com afirmava el sempre intel·ligent Italo Calvino²: «l'escola t'ha de fer conèixer bé o malament un cert nombre de clàssics entre els quals (o en referència als quals) tu després podràs reconèixer els teus clàssics. L'escola t'ha de donar els instruments necessaris per poder triar; però les tries que compten són les que es fan fora i després de l'escola.» (1991: 11-12)

Una part fonamental, doncs, de la nostra tasca, és donar a conèixer aquests clàssics, com és Jesús Moncada, perquè els alumnes puguin decidir, lliurement, si se'l volen fer "seu". Això ho podem fer, i ho veurem, ressaltant els punts en comú que poden tenir aquests textos amb les discussions i vicissituds dels nostres dies. Perquè, en definitiva, un clàssic és aquell escriptor amb una obra que es manté viva i vigent al llarg del temps.

«Els clàssics són llibres que, com més pensem que coneixem per haver-ne sentit parlar, més originals, sorprenents i inèdits els trobem quan els llegim de veritat.»

Italo Calvino, *Per què llegir els clàssics*

Així, doncs, es plantegen activitats que combinen sempre la lectura i comprensió de l'obra de Moncada amb aspectes dels contes que puguin acostar-los a qüestions més personals o contemporànies. Cal que entenguin, també, que la literatura és un contínuum i que, d'una forma o altra, els tòpics o temes que surten al llibre sempre seran vigents.

¹ JUAN CANTAVELLA, Anna & REYES, Lara (2023). *La lectura literària a primària. Orientacions per a l'ensenyament de la literatura*. Servei de Suports i Recursos Lingüístics Subdirecció General de Llengües. Departament d'Educació

² CALVINO, Italo (1991). *Per què llegir els clàssics*. Llibres a l'Abast. Edicions 62.

Partint de la idea que aquest dossier didàctic es fonamenta en una refosa de materials anteriors, **les propostes s'organitzen en dos grans blocs**. D'una banda, tenim una primera part d'activitats dedicades a cadascun dels contes del recull. De manera que, qui ho vulgui, pot treballar aspectes detallats dels contes. Així, si hi ha interès a aprofundir en qüestions concretes d'algun d'aquests relats, es pot fer seguint aquestes activitats. D'altra banda, hi ha un segon bloc de preguntes més intertextuals, que abracen aspectes globals de l'obra –les tècniques narratives, els personatges, la memòria, la mort, l'oralitat i la ironia– i que posen en relació els contes entre ells o amb altres autors catalans o universals. Aquest segon bloc, doncs, s'orienta cap a un treball més panoràmic, que posa en solfa el món de Moncada amb altres referents.

La idea, doncs, és que cada docent pugui escollir de manera lliure quines activitats s'ajusten més a la seva manera de treballar i a les dinàmiques de classe que tingui. Seguir el primer bloc permet consolidar la comprensió dels relats en format més de lectura tancada, perquè l'alumne obtingui un coneixement més profund de cada conte. Les activitats del segon bloc cerquen una comprensió en la línia de la connexió d'idees, en la dinàmica de fer que siguin capaços de situar les coordenades de la literatura de l'escriptor mequinensà. A la vegada, és clar, es poden treballar les activitats dels contes per separat i anar-les intercalant amb les activitats del segon bloc que es considerin oportunes. Tot amb l'objectiu d'aconseguir el màxim d'adhesions possibles, mitjançant l'anàlisi, la comprensió i la interpretació, a la narrativa de Jesús Moncada.

Els bons contes —i els d'*El Cafè de la Granota* ho són, de forma innegable— ajuden a reflexionar no només sobre el fet literari, sinó també sobre moltes altres qüestions que ens afecten de forma individual o col·lectiva. Cada bon escriptor projecta una nova mirada sobre el món, una nova manera de veure'l i d'entendre'l. A través de la seva lectura els alumnes amplien les mires i eixamplen el pensament a noves realitats que, fins aleshores, potser els havien estat vedades. És aquest el motiu pel qual és important que els alumnes llegeixin i que llegeixin bona literatura, perquè amb cada nou conte hi trobaran una nova manera de dir alguna cosa que, abans, potser veien, però no miraven. Perquè podran anomenar nous paisatges, descriure noves realitats, afinar nous conceptes que fins ara se'ls esmunyien de forma imperceptible.

La lectura és un acte eminentment individual, però no hi ha cap plaer tan gran com el de compartir lectures i punts de vista. Barrejar mirades i interpretacions dels relats. Cada text pren forma en la imaginació del lector d'una manera independent. I és bo que sigui així. Cal fomentar que cada alumne es faci el conte seu per comprendre'l, promoure la discussió de matisos i d'interpretacions i per gaudir-ne.

Un llibre com *El Cafè de la Granota* permet aproximar-nos-hi des de diverses òptiques. Aquests relats abracen

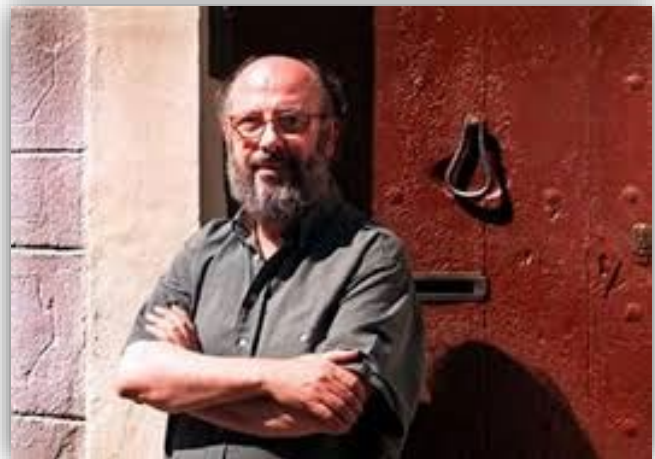

temàtiques que ens porten a la reflexió sobre qüestions íntimes o comportaments i tòpics de la nostra societat. Moncada situa les històries en un espai concret i singular, però la gràcia és que els personatges actuen i senten d'una forma universal. Així, a través d'aquestes històries, podem reflexionar sobre aspectes que afecten la naturalesa humana de manera més intrínseca en qüestions com la vanitat, la por, la tendresa, l'amor o la importància de l'orgull o de mantenir una feina digna.

Les activitats plantejades al llarg d'aquesta guia didàctica aniran en aquesta línia. Que els contes els reconnectin amb aspectes del seu entorn als quals potser mai havien parat esment; que els permetin reflexionar i repensar qüestions del passat i del present, que els enfrontin amb projectes de futur. *El Cafè de la Granota* contribueix també a ampliar el lèxic, que és com dir que ajuda a eixamplar la realitat que els alumnes poden descriure, a esbotzar els límits del seu món. I, a punt d'endinsar-se a l'edat adulta, això és un regal irrenunciable.

Qui és Jesús Moncada?

Ras i curt. Jesús Moncada és l'escriptor ebrenc més important de la història i, sens dubte, un dels autors cabdals de la literatura catalana del segle XX. La seva aportació, tant la contística com la novel·lística, és única i ineludible en les nostres lletres. Una veu original i, un cop coneguda, inconfusible.

Jesús Moncada i Estruga va néixer l'1 de desembre de l'any 1941, en plena postguerra, a la vila de Mequinensa. Es tracta d'un poble singular, situat a la franja de Ponent i, més concretament, a la confluència dels rius Ebre i Segre. Aquesta ubicació peculiar dotava el poble i els seus habitants d'un fort caràcter i els enllaçava amb una història que el seu escriptor més il·lustre va convertir en una literatura de luxe.

Moncada era el mitjà de tres germans. El seu pare havia anat a treballar a Barcelona, però va haver de tornar per fer-se càrrec d'una botiga de queviures que la família havia arrendat. És en aquesta botiga on Moncada, ja des de ben petit, para l'orella per escoltar totes les històries i xafarderies de la vila que després li serveixen d'inspiració per a la seva obra.

Com que a Lleida tots els col·legis eren religiosos, el pare de Jesús Moncada va decidir que anés a estudiar al Col·legi Santo Tomás de Aquino (a Saragossa) fundat pel pare del carismàtic cantant José Antonio Labordeta. Aquell col·legi era com una mena d'oasi «laic i de tarannà liberal en la Saragossa de la postguerra» com l'ha definit el mateix autor en diverses ocasions (Moret, 2005:

16)³. Més endavant es va treure el títol de mestre a l'Escuela de Magisterio, va acabar la carrera de magisteri als disset anys. Va exercir de mestre a Mequinensa durant quatre anys, amb un parèntesi al mig per fer el servei militar a Calatayud i a Saragossa. Finalment, l'any 1966, animat per un mequinensà de renom, l'historiador Edmond Vallès, Jesús Moncada es traslladà a Barcelona, ja que segons Vallès, si es volia dedicar a la pintura o a l'escriptura havia de fer vida a la capital.

Un cop establert a Barcelona, Moncada vivia de pintar quadres comercials, fets en sèrie, en el taller d'un pintor mequinensà anomenat Santiago Estruga (no eren família). Un any més tard, aconseguia una feina a la mítica editorial Montaner y Simón. Allà es va fer molt amic de l'escriptor Pere Calders, que havia tornat de l'exili l'any 1962. Van travar una amistat entranyable, a mig camí de la paternofílial o la del germà gran amb el petit. L'escriptor barceloní s'assabentà de l'afició de Moncada per l'escriptura i li demanà que li deixés veure algun escrit. Jesús Moncada trigà tres mesos i li presentà «Joc de Caps» (que apareixerà posteriorment a *Històries de la mà esquerra*). Calders va quedar encantat amb el relat i el va animar perquè escrigués més i es presentés a concursos literaris. A més a més, l'ajudà a millorar l'ortografia i la sintaxi catalana que, aleshores, Moncada encara no havia tingut l'oportunitat d'aprendre.

En pocs mesos de diferència va guanyar el Premi Brugués, el 1970, amb el relat «La lluna, la pruna», i va obtenir el segon premi de la Crida als escriptors joves feta per la revista *Serra d'Or*. El seu reportatge «Crònica del darrer rom» va ser publicat a la revista el març de 1971; poc temps després, el 26 de maig del mateix any, guanyava el Premi Joan Santamaria amb quatre narracions que esdevindrien el nucli del llibre *Històries de la mà esquerra*.

A partir d'aquest moment comença la carrera literària de Jesús Moncada. L'any 1981 publicà l'edició completa d'*Històries de la mà esquerra*, amb un total de disset narracions. El llibre va ser publicat per l'editorial La Magrana, ja que van ser els que van oferir l'edició més ràpida. El pare de Jesús Moncada estava molt malalt i l'escriptor volia que pogués veure el llibre publicat abans de morir. Aquest recull de contes va tenir una gran acollida tant de públic com de crítica. El 1985 va publicar *El Cafè de la Granota*, un recull de catorze contes ambientats íntegrament a Mequinensa. El llibre també va ser qualificat de molt bo per tots els sectors i, com veurem en aquest treball, resulta una magnífica porta d'entrada al món moncadià. Però el gran èxit de Jesús Moncada va arribar amb la publicació de la seva novel·la *Camí de sirga*, l'any 1988. Aquesta novel·la va ser aplaudida per públic i crítica (guanyadora de múltiples premis) i ha estat traduïda, actualment, a disset llengües. És amb aquesta obra que Moncada entra a l'olimp dels grans escriptors catalans.

L'any 1992 va publicar la seva segona novel·la: *La galeria de les estàtues*, que el consolidava definitivament com un dels grans escriptors en llengua catalana de les últimes dècades. Cinc anys més tard, l'any 1997, va publicar la seva tercera i última novel·la: *Estremida memòria*. Aquesta

³ MORET, Hèctor (1994). «Aproximació a la toponímia rural de Mequinensa», dins *Archivo de Filología Aragonesa*, núm. 50. Institución Fernando el Católico. Zaragoza

novel·la, ambientada també a Mequinensa, repassa uns fets que van trasbalsar la vila a finals del segle XIX. L'any 1999 va aparèixer el seu últim recull de contes, titulat *Calaveres atònites*. En aquest recull es recrea amb grans dosis d'humor la vida de Mequinensa vista des dels ulls d'un jove barceloní que ha anat a treballar de secretari del jutjat de pau.

Finalment l'any 2003, es va publicar un recull dels articles publicats a la premsa anomenat *Cabòries estivals i altres proses volanderes*. En aquest recull de només dotze textos, hi podem trobar la *Crònica del darrer rom*, article que descriu l'ambient de la vila de Mequinensa abans que fos enfonsada sota les aigües del pantà.

D'altra banda, Moncada també va fer grans feines de traducció d'obres d'Alexandre Dumas, Jules Verne, Boris Vian, Apollinaire, etc. En aquestes traduccions també hi va deixar la seva empremta. A més a més, va dirigir la col·lecció de novel·la eròtica "La Marrana", on va traduir sota diversos pseudònims altres autors estrangers. Moncada explicava que amb la traducció es guanyava temps per a escriure. A banda de ser una feina que l'ajudava a millorar i enriquir la pròpia llengua. En canvi, va refusar moltes vegades col·laboracions periodístiques, perquè afirmava que el distreien de la feina d'escriure. Això explica per què el darrer volum publicat, *Cabòries estivals i altres proses volanderes*, conté tan sols dotze articles.

D'aquesta manera, doncs, compaginant la producció pròpia i la traducció, Moncada va viure els últims anys de la seva vida fins al tretze de juny de l'any 2005, quan moria a causa d'un càncer agressiu i devastador a l'edat de 64 anys. Encara amb tant per escriure.

La Mequinensa de Jesús Moncada

«Si acceptava a ulls clucs que l'antiga Mequinensa era pel cap baix el rovell de l'ou de la galàxia, el foraster intel·ligent s'hi trobava de seguida com a casa.»

Calaveres atònites, Jesús Moncada (p. 9)

És cert i absolutament innegable que, si volem entrar en el món Jesús Moncada, hem de tenir clara aquesta premissa: Mequinensa i la seva gent són el centre de la galàxia i qui encara no els conegui (els mequinensans de Mequinensa) a dia de d'avui, hauria de córrer a fer-ho immediatament perquè, tristament, viu en la més absoluta i lamentable inòpia lectora. Evidentment, això és una exageració. I és que l'hiperbolisme i el tremendisme dels personatges

de Moncada és una de les claus de volta de la seva personalitat, que combina a parts iguals hilaritat i tendresa.

Dins del corpus de la literatura catalana, la vena mequinensana n'és una de les mostres més singulars i destacables. El poble de la franja de ponent, aquell puntet als mapes ubicat a la confluència de l'Ebre amb el Segre, ja fa temps que es va convertir en un dels mites literaris de més èxit, més memorables, tant per al públic com per a la crítica. Una illa narrativa que emergeix, irònicament, de la recreació d'un poble enfonsat sota les

aigües d'un pantà.

Benedict Anderson, en el seu famós assaig *Comunitats imaginades* (2005), proposava d'entendre

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

el concepte de nació com una «comunitat política imaginada, inherentment limitada i sobirana» (2005: 24)⁴. Segurament això,

d'alguna manera, es pot aplicar a la comunitat de personatges que apareixen a les novel·les i relats de Jesús Moncada. Si és cert que les nacions són fruit d'una creació de l'imaginari col·lectiu, la Mequinensa moncadiana no deixa de ser una aplicació literaturitzada d'aquest concepte. Com intentarem explicar, al cap i a la fi, el gran mèrit de l'escriptor ebrenc fou el de convertir en mites inesborrables la quotidianitat d'un poble.

El que resulta més paradoxal de tot plegat és que, si ens hi fixem bé, tothom relaciona els noms de Moncada i de Mequinensa com a dues realitats absolutament inseparables, com un tòpic penjoll de cireres. Però, en realitat, les coses no van rutllar amb aquesta claredat meridiana des d'un bon inici. Als primers reculls de contes, com *Històries de la mà esquerra* o *El Cafè de la Granota*, Moncada juga amb l'ús de diversos fantònims (ciutats o pobles de ficció, fantasmes, inspirades en referents autèntics) que amaguen el nom de Mequinensa. Com per exemple Cantalaigua (que *Cantalaigua* és una transposició literària de Mequinensa només ho podem deduir si tenim en compte, com a lectors, quina va ser la fi del poble real de Mequinensa, engolit definitivament per un pantà l'any 1971 després d'una llarga agonia que va començar 1957, quan se n'aprovà oficialment la construcció). D'altra banda, a *Històries de la mà esquerra* apareixen altres noms inventats com *Llosa* i *Vallperdiu*. Aquests falsos topònims (Moret, H: 1994), tanmateix, es combinen amb noms reals com el del riu Ebre (referència ineludible), Riba-roja o Tortosa com podem trobar, per exemple, en el relat «Aniversari». Aquest mateix conte

⁴ ANDERSON, Benedict (2005) *Comunitats imaginades: reflexions sobre l'origen i la propagació del nacionalisme*. Trad. M. Àngels Giménez. Catarroja; Afers; València: Universitat de València.

introdueix, a més, un dels noms que esdevindran referència obligada de tota la bibliografia moncadiana, perquè és el primer relat on apareix per primera vegada el nom del local que avui ens interessa: el Cafè de la Granota.

El Cafè de la Granota va ser, efectivament, el nom del segon recull de contes, publicat el 1985. Un espai, el del Cafè, que apareix amb major o menor protagonisme en un moment o altre de la gran majoria de les històries i que, per sinècdoque o metonímia, acaba simbolitzant tot el “poble” o “vila” on passen les històries. Ara bé, com passava a *Històries de la mà esquerra*, el nom concret i específic de Mequinensa no apareix absolutament enlloc. Sempre es parla directament del “poble” o de la “vila” sense especificar res més. Això sí, desapareixen els fantònims que havíem vist fins aleshores (només n’apareix un de nou, Masos del Cinca, a «Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana») i augmenten el nombre de referències toponímiques autèntiques (Lleida, Móra d’Ebre, Miravet, Tortosa), que van conformant en l’imaginari del lector el mapa mental de ciutats i pobles a la riba del Segre i de l’Ebre; ruta en què Mequinensa era un enclavament destacat.

Alhora, la descripció dels espais d’aquesta “vila” serveix per introduir noms de carrers i places que anirem trobant en llibres posteriors (n’hi ha exemples en els minuciosos «Informe provisional sobre la correguda d’Elies» o «Amarga reflexió sobre un manat de cebes»): Costera del Forn, Baixada de la Ferradura, Carreró de Sant Francesc, Moll de les Vídues, Plaça d’armes, etc., que també van conformant aquesta imatge de lloc comú, d’identificació constant d’un mateix espai que anem veient al llarg dels llibres, on aquests noms aniran apareixent de forma reiterada.

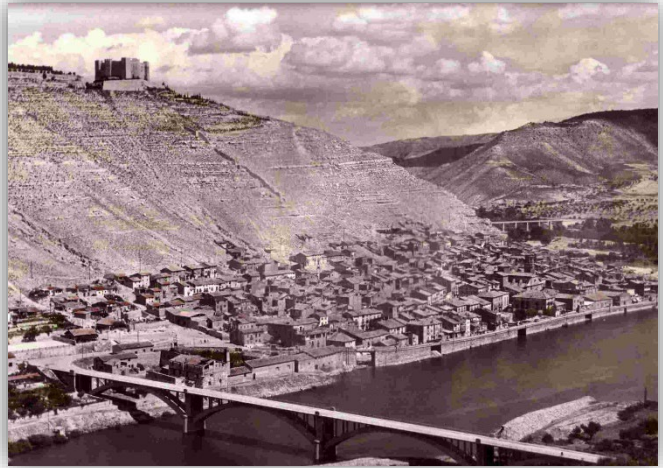
Arribem a *Camí de sirga* (1988). La famosa gran novel·la a bastament celebrada i traduïda. «*Camí de sirga* evoca la desaparició de Mequinensa, antiga vila de la vora de l’Ebre» etc., etc., etc., diuen els mots de la solapa. I, el nom concret del poble torna a aparèixer a la nota preliminar de la novel·la per especificar, precisament, que es tracta d’una obra de ficció. Bé, és un pas. Podem tenir clar que aquesta obra literària en si parteix d’un referent real. Tanmateix, no sembla sobrer remarcar que, sobrepasat l’escull (a vegades tan trampós) de la coberta i d’aquesta nota preliminar, el nom de *Mequinensa* tampoc apareix com a tal en cap lloc de la novel·la.

On (per fi!) apareix és a *La galeria de les estàtues* (1992). No és, per tant, fins al quart llibre de Moncada que el nom de *Mequinensa* s’esmenta dins del relat amb tots els ets i uts (p. 44, 52, 87 et al.). En aquest cas, però, és per compartir protagonisme amb el fantònim de Torrelloba (referent a Saragossa).

Hem fet un altre pas, la combinació de topònims reals amb imaginaris inclou, finalment i concretament, el de Mequinensa. El pas definitiu el trobem, ja, a la següent novel·la, *Estremida memòria* (1997). En aquesta ocasió, ens remuntem fins al segle XIX, en plena Restauració borbònica. I, en aquest cas, tots els referents de la zona són autèntics: Mequinensa, Casp o la Vallcomuna. L’evolució pel que fa a la nomenclatura dels paisatges de la vora de l’Ebre, doncs, és claríssima, i cada cop més explícita.

La confirmació la trobem al darrer llibre que publicà Moncada, *Calaveres atònites* (1999), que, com hem vist a l'inici, ja parteix d'entrada amb la còmica definició esmentada. Reprenem al llarg dels llibres uns mateixos espais i ambients, que ens porten a reconèixer, vulgues no vulgues, que des de sempre ens hem mogut en un mateix paisatge, però només en els dos últims s'anomenen i es reivindiquen com a tals sense cap tipus de discussió.

Ara bé, què és el que fa especial aquesta Mequinensa? D'entrada es desenvolupa en un marc paisatgístic descrit amb un estil gairebé pictòric. Les obres de l'escriptor de la franja estan plenes de petites descripcions de la vila i n'acaben sent un dels seus trets distintius. Són com petites natures, quadres de petit format que donen un to i un ambient especial a les històries. Vegem-ne un exemple. Fixem-nos com de bé descriu el narrador a l'obertura del conte «Un barril de sabó moll» (ECG) el paisatge ebrenc:

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

«Uns núvols d'estalzí baixaven per l'Ebre i s'ataconaven damunt la vila, gairebé a frec dels funerals; dic d'estalzí i no dic mentida perquè pareixia que ens volien ruixar amb tintures de dols. Fins i tot l'aire de tronada que esventava la polseguera per les cantonades tenia el color negrós. Un dia lleig, xiquet, d'aquells que t'esmolen els nervis.» (p. 9)

Moncada domina perfectament aquest art de la descripció (que denota, també, una gran estima per aquest paisatge en concret). Aquests fragments, però, no són purament decoratius, sinó que, sovint, aporten condicions especials per al desenvolupament de la trama en qüestió. En aquest cas, el mal temps que s'anuncia serà clau per al desenllaç del relat.

Finalment, un altre dels aspectes que els uneix i del qual es mostren més orgullosos, ja que és el símbol de la seva terra, com acabem de veure, és el riu. El fet de viure a la confluència de l'Ebre i el Segre, dota als mequinensans d'un caràcter especial. Com apuntava Andreu Carranza en un dels textos del monogràfic d'homenatge que la revista *Urc* dedicà a Jesús Moncada: «De fet, l'Ebre canvia l'estructura interna de la societat i es transforma en l'eix vital, el pilar fonamental a l'entorn del qual girava gairebé tota la vida del poble riberenc» (2006: 51). Coneixen com ningú la natura fluvial i la saviesa que se'n desprèn. Un exemple paradigmàtic d'això seria el final de «Futbol de ribera», quan el riu, inundant el camp, ajuda a guanyar el partit als locals.

«L'Ebre [...] començà a inundar plàcidament el camp de futbol amb un batec seguitet i calmós fins que cobrí amb mig pam d'aigua la major part del terreny de joc.[...]»

Els forasters, gent de secà, eixuta i corretjosa, [...], es van esfereir: ja es veien riu avall, arrossegats fins a mar per aquella riadeta esquifida. La major part d'ells,[...], es van amuntegar amb l'àrbitre en la zona del camp on l'aigua, per causa d'un desnivell del terreny, no arribava. I aquella va ser la nostra. [...] Els nostres lliscaven igual que carpes, fins i tot el botiguer. Ens vam parar al sisè, noi; no es tractava d'escarnir-los sinó de guanyar-los. Prou desgràcia tenien, els pobres, de no saber què era un riu.» (p. 50)

Però per mostrar amb senzillesa l'amor que sentien els mequinensans per l'Ebre, només cal llegir quina descripció en fa el protagonista de «Senyora Mort, carta de Miquel Garrigues»:

«Com m'hi xalava, senyora [Mort], fent de barquer! ¿Vostè sap què era passar la primera barcada, encara fosca nit, amb l'embarcació plena de minaires que duïen els carburs encesos? ¿No ha estat mai al mig de l'Ebre a punteta de dia, quan el sol comença a llepar-lo? ¿Va travessar alguna vegada el riu, a l'hivern, entre la boira esgaiada per les ales de les gavines, mentre jo feia sonar el cargol de mar, per avisar els patrons dels llaüts de carbó que paressin compte amb el pas de la barca? Valdrà més que ho deixi córrer...» (p. 53-54)

Veïem, doncs, com el riu forma part de manera totalment indestriable del caràcter dels mequinensans, forma part de la seva identitat. Sense ell, no es pot entendre el poble ni tota la seva singularitat. Aquesta peculiaritat, doncs, sembla que Moncada la trasllada al caràcter dels seus convilatans. Amb el pas dels contes i les novel·les, es permet d'elaborar una nòmina de noms i de personatges fixos que ajuden a reforçar aquest sentiment de permanència i de continuïtat en l'espai i el temps a les pàgines de la seva obra.

Es tracta de personatges com el barquer Miquel Garrigues, l'apotecari Honorat del Rom o múltiples llaüters, autèntics ídols dels mequinensans, l'equivalent als futbolistes de l'època per als infants del poble. Arquimedes Quintana, Robert Ibars (conegut com a Nelson), Sebastià Peris, Manel de Roca... Alguns d'aquests personatges tenen un protagonisme destacat (com Arquimedes Quintana o Nelson a *Camí de sirga*) en certes novel·les i són anomenats, després, com a models de gran patrons en altres contes. D'altra banda, llinatges com Ibars, Peris, Roca o Monegre surten de manera repetida en diversos contes, essent evident, en alguns casos, que no es tracta dels mateixos personatges. El que fa Moncada en aquestes ocasions, doncs, és repetir uns cognoms que, a còpia d'anar apareixent en diferents contes, van calant a poc a poc en la memòria del lector i ajuden a conformar aquesta idea de món tancat i comú que és aquesta Mequinensa literària. Com a mostra el cognom Peris, que s'associa a llaüters («Revenja per a un difunt», dins *Històries de la mà esquerra*), però és també a Marieta de Peris, un personatge d'*El Cafè de la Granota* («Un barril de sabó moll») associat a la xafarderia vilatana, un dels temes principals, al cap i a la fi, de la narrativa moncadiana que beu sovint de les petites anècdotes i escenes quotidianes a l'hora de crear les seves històries.

Perquè, al cap i a la fi, si hi parem atenció, Moncada explota en moltes ocasions els conflictes veïnals o familiars típics de qualsevol col·lectivitat per a les seves històries. Si ens hi fixem, la majoria dels contes parteixen de petits problemes i malentesos, molts dels quals voregen els tòpics comuns. D'això ja en trobem exemples a «L'assassinat del Roger Ackroyd» (*El Cafè de la Granota*), en el qual es desencadena una disputa (amb tret d'escopeta i tot) perquè un veí ha dit al protagonista com acaba la novel·la negra que estava llegint (!). Una disputa infantil, magnificada per l'actitud irascible del narrador.

Perquè l'humor de gran part d'aquests contes apareix, sovint, a través de l'actitud amb la qual encaren els problemes. Aquest caràcter personalíssim és el que crea, en moltes ocasions, la situació còmica. Moncada utilitza en gran mesura personatges no gaire intel·ligents o amb poca cultura per crear les situacions humorístiques que tenyeixen els seus contes. La innocència que hi ha a «La Plaga de la Ribera» o a «Senyora Mort, carta de Miquel Garrigues»; els antiherois protagonistes d'«Amarga reflexió sobre un manat de cebes» o

«L'assassinat de Roger Ackroyd»; la sorneguera fatxenderia de «Futbol de ribera», «Un enigma i set tricorns» o «Els delfins» i el caràcter aprofitat i garrepa de «Paraules des d'un oliver» o «Informe provisional sobre la correguda d'Elies» (tots inclosos dins *El Cafè de la Granota*); són graciosos per l'estil entre vehement i didàctic en què estan explicats, però també per l'excés de tremendisme que mostren sovint. Es podria dir que els personatges de la vila de Mequinensa tendeixen, en gran part, a l'exageració.

El sentit de l'humor, doncs, amb el qual Moncada encara la descripció dels personatges del seu poble és fonamental. En general, l'escriptor vol deixar una bona imatge dels seus convilatans i només trenca aquest esquema quan parla de personatges amb posició de poder. Un fet totalment coherent si tenim en compte que sempre es vol lligar els habitants del poble de Mequinensa a una mentalitat d'esquerres i progressista; i, per tant, crea aquesta contraposició entre la gent del poble treballadora i la gent rica (amb el suport de l'església i les forces de l'ordre) en la qual uns serien els *bons* i els altres els *dolents*. No obstant això, és interessant remarcar que Moncada també és capaç de trencar aquesta simple dicotomia en un conte com «Amarga reflexió sobre un manat de cebes» (també dins *El Cafè de la Granota*), en el qual el protagonista és una víctima de la confrontació civil que viu entre els dos bàndols. En conseqüència, aquest conte pren una singularitat rellevant molt valuosa i dins del conjunt de la seva narrativa.

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

Així doncs, i en definitiva, la personalitat dels personatges de Mequinensa destaca per la singularitat del lloc on viuen i l'actitud amb la qual es prenen la vida (sense oblidar que, segurament, una porta a l'altra). L'excés d'innocència (que desperta la nostra tendresa), la fatxenderia o la mala sort són algunes de les constants d'aquestes històries. La gràcia, però, es troba en el fet que la volguda singularitat que demostren els habitants del poble no s'adequa, en molts casos, a l'originalitat dels temes que tracta. Són capaços, per exemple, de convertir un enterrament en un esdeveniment multitudinari amb la simple excusa de veure un partit de futbol («Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana»); de transformar en una història misteriosa i transcendental la cursa per atrapar un autobús de línia («Informe provisional sobre la correguda d'Elies»); o d'intentar millorar les habilitats d'un lladre perquè pugui robar millor («La Plaga de la Ribera»). El punt de vista, el to, la selecció de fets que narren (cercant, sempre, l'altra cara de la moneda), són fonamentals per entendre la lògica dels mequinensans.

Personatges extremadament singulars per a temes d'allò més banals, que converteixen un puntet arraulit en un mapa, a la confluència de l'Ebre amb el Segre, en un indret de pas ineludible. Potser no és ben bé el rovell de l'ou de la galàxia, d'acord, però sí un planeta important de la literatura catalana del segle XX, digne d'explorar a fons.

En aquestes webs hi trobareu més informació sobre el poble i el paisatge que va inspirar les obres de Jesús Moncada.

[Jesús Moncada. Espais literaris](#)

[Espais Escrits. Ruta Literària "La Mequinensa de Jesús Moncada"](#)

INICI PRESENTACIÓ L'AUTOR OBRA ESPAIS LITERARIS ÀLBUMS VÍDEOS CRÈDITS CERCA

Jesús Moncada

ESPAIS LITERARIS

Mapa de Mequinensa fet per Jesús Moncada

Mapa dels carrers de Mequinensa

Descarregueu-vos tots els textos dels espais literaris de Jesús Moncada

El Cafè de la Granota, estructura de l'obra

Tal com s'ha apuntat a les pàgines introductòries, *El Cafè de la Granota* és un recull de contes molt unitari. Les històries es poden llegir per separat, però hi ha diversos fils que els uneixen. L'espai del cafè que dona títol al volum funciona com a punt de trobada des del qual parteixen molts dels relats, de manera que esdevé un símbol més de la personalitat del poble. Jesús Moncada havia manifestat quina era la concepció del "Cafè" (amb majúscula!) que es tenia a Mequinensa quan ell era un xiquet i el record que n'hi havia quedat:

«Als cafès passava tot pel sedàs. Era l'àgora! Era l'antiga àgora grega; s'hi discutia de tot, del diví i de l'humà; no s'escapava res... I al costat de l'humor, que dilueix i endolceix les coses, també hi havia la mala bava que la brama sempre comporta. Les tertúlies als cafès de Mequinensa eren una meravella! Jo era un cul de cafè en aquest sentit; hi anava a escoltar, recollia totes les històries que s'hi explicaven. A més, el català hi era molt pur, els castellanismes es podien agafar amb pinces; va ser després que la corrupció va arribar, sobretot per mitjà de la televisió» (Moret, X., 2005: 12)

És evident, doncs, que el cafè o el bar, en general, és un espai central a la narrativa de Moncada, aquesta "àgora" des de la qual el món es comenta, es discuteix i se soluciona entre cigalons i partides al dòmino o a la botifarra. Si hi parem esment, veurem que en pràcticament la meitat dels contes del recull apareix concretament aquest Cafè de la Granota o bé com a espai des del qual s'explica el relat o bé com a escenari d'algunes de les accions dels personatges. De forma més central o tangencial, doncs, la "Granota" és el punt de partida de l'evocació d'un relat o el lloc de pas dels seus personatges.

Si fem un repàs i una classificació ràpida podem comprovar que apareix esmentat a més de la meitat dels contes.

A vuit de catorze, concretament. Són els següents: «Un barril de sabó moll», «La Plaga de la Ribera», «Absoltes i sepeli de Nicolau Viaplana», «Futbol de ribera», «Senyora Mort, carta de Miquel Garrigues», «Un enigma i set tricornis», «Amarga reflexió sobre un manat de cebes» i «Guardeu-vos de somiar genives esdentegades». Tot i que la distribució no segueixi un patró exacte (aparició, no-aparició) sí que és fàcil veure que la disposició dels contes està ben pensada, de manera que aquest espai vagi apareixent de forma recurrent al llarg del recull.

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

Així doncs, l'ordre en el qual estan ubicats els contes no és casual. És evident que no segueix la línia cronològica d'escriptura, i això ho podem comprovar fàcilment si veiem les dates de les cartes de Pere Calders que hi ha al final del volum. A partir del contingut de les epístoles es pot deduir fàcilment a quins relats fa referència Calders i, per tant, saber més o menys l'ordre en què van ser escrits la majoria de contes. Si hi parem atenció, veurem que podem **classificar els contes** a partir de l'estructura que presenten i de la veu narradora que els explica. Aquesta classificació és molt operativa a l'hora de poder treballar alguns contes en conjunt, cercant similituds i paral·lelismes estilístics, alhora que permeten comprovar com Moncada, subtilment, va creant un fris de situacions i personatges que acaben conformant la seva Mequinensa literària.

Podem classificar els contes de la manera següent:

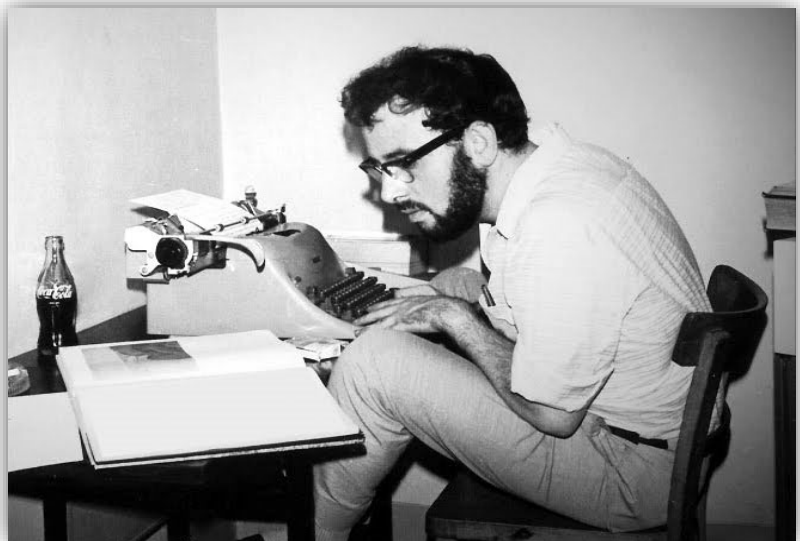
- En primer lloc, tenim els **contes narrats pel Vell Cristòfol**. Es tracta d'un mecanisme estilístic molt interessant i efectiu. Des del cafè, aquest personatge (que no és mai el protagonista del relat) explica a un suposat Cronista (alter ego de Jesús Moncada) certes històries més o menys increïbles o entranyables que van passar a la vila. D'aquesta manera, el Vell Cristòfol esdevé la veu d'una memòria col·lectiva, que traspasa un relat conegut per tot al poble a un testimoni, el Cronista, per tal que el deixi fixat per escrit. La gràcia de tot plegat és el to didàctic amb el qual el Vell Cristòfol narra aquests relats i la reproducció de l'oralitat que aconsegueix transmetre Moncada. Juga amb l'efecte mirall de reproduir un discurs adreçat a un altre personatge, tots dos mequinensans, però que fan un discurs que s'adreça als forasters, és a dir, als lectors, i per tant han d'explicar i fer explícites situacions i sobreentesos de la gent del poble que esdevenen sorprenents i còmics per als lectors. Els contes d'aquesta categoria serien: «Un barril de sabó moll», «Absoltes i sepeli de Nicolau Viaplana», «Futbol de ribera», «Un enigma i set tricornis».
- El segon grup són els **contes monologats**, ja sigui en forma de discurs oral, pensat o també en forma de carta. A través d'un discurs en veu alta, interior o d'una epístola, en aquest casos Moncada cedeix la veu en primera persona a personatges mequinensans per tal que ens expliquin el relat. En la majoria de les ocasions es tracta de personatges poc intel·ligents, ingenus o antiheroics, que ens fan somriure com a lectors davant les seves actituds puerils o forassenyades. En molts d'aquests relats hi ha també un capgirament de l'ordre lògic del món, els protagonistes actuen de manera sorprenent. La gràcia, però, de veure-ho des del seu punt de vista, és que la naturalitat amb la qual s'expliquen fa que, dins dels límits de la ficció, tot sembli natural i racional. Es tracta dels contes següents: «La Plaga de la Ribera», «Paraules des d'un oliver», «Senyora Mort, carta de Miquel Garrigues», «Els delfins» i «L'assassinat del Roger Ackroyd».
- Finalment, el tercer grup són els **contes narrats pel Cronista**. En aquests casos, els relats agafen la forma d'una crònica, sovint de manera paròdica, i volen ser un retrat fidel i minuciós d'algunes fetes memorables mequinensanes. La gràcia d'aquests contes se sustenta sovint en un final sorprenent, amb anticlímax, que capgira les expectatives

generades de bell antuvi pel narrador. En serien exemples els relats «Informe provisional sobre la correguda d'Elies», «Preludi de traspàs» i «Amarga reflexió sobre un manat de cebes».

Amb aquesta classificació tenim ubicats dotze dels catorze relats. No és casual que el parell que ens falten siguin **els dos últims que tanquen el recull**. Es tracta de contes escrits **en tercera persona** i que trenquen la dinàmica del que s'havia llegit fins ara. Ara bé, «Amor fatal en decúbit supí», tot i plantejar-se amb un narrador omniscient, en gran part, funciona també com un monòleg interior del protagonista, a la manera del que passava amb «Els delfins». Per tant, en gran part, el podríem ubicar a la segona categoria. I «Guardeu-vos de somiar genives esdentegades» és un colofó final que planteja una complexitat i una estructura diferents de la resta dels relats i que, com bé apunta Jordi Puntí al postfaci de l'última edició, sembla que ja ens estigui anticipant la novel·la que vindrà, *Camí de sirga*.

De fet, i per tancar aquest episodi sobre l'estructura del recull, podem fixar-nos en com comença i acaba el llibre. El conte que obre el recull, «Un barril de sabó moll», va molt bé perquè ja ens presenta una situació i una galeria de personatges que seran característics del que ens trobarem al llibre, és una magnífica porta d'entrada estilística i temàtica. Hi surten tots: el vell Cristòfol, el cronista, l'apotecari, el barber la Clenxa, la Marieta Peris, Ilaüters, etc. I el darrer conte «Guardeu-vos de somiar genives esdentegades», tal com afirma Puntí, «amb tots els seus canvis d'escena, de ritme narratiu, d'anades endavant i enrere, de dolor i misteri: [sembla] ben bé com el preludi d'una novel·la, d'un món més complex.» (p. 144)

Jesús Moncada ens presenta tot una cosmogonia, la seva Mequinensa literària, a través d'intercalar la memòria col·lectiva del poble amb les aventures i desventures més singulars dels seus habitants. I tanca amb un relat rodó, una petita miniatura que avança el geni novel·lístic amb el qual sacsejaria el món literari català només tres anys més tard. *El Cafè de la Granota* esdevé la millor manera de conèixer aquest autor i les seves inoblidables històries.

ACTIVITATS CONTE A CONTE

«Un barril de sabó moll»

1. La primera narració s'inicia com una contalla: "Allò del Florenci va començar que ja es volia fer l'horeta d'anar a dinar —em digué el vell Cristòfol a La Granota mentre bevíem cafè." [...] (p. 9)

Des del primer moment entrem en l'artifici que formarà el fil conductor de moltes de les narracions que hi ha aplegades dins del llibre: el vell Cristòfol conta moltes de les històries de la vila a una persona molt més jove (que en molts casos apareix esmentada, més endavant, com a cronista) en un espai tan significatiu com és un cafè, el Cafè de la Granota.

Qui penseu que és aquest personatge que recull la història del vell Cristòfol? Quina funció té plantejar les històries des d'aquest punt de vista? Quin rendiment dona a Jesús Moncada l'ús d'aquest artifici en moltes de les narracions?

El cronista és un alter ego de l'autor. La gràcia d'aquesta figura és que permet crear un discurs "didàctic" per als no mequinensans que, al cap i a la fi, som la majoria dels lectors de l'obra. El fet divertit, doncs, és que com a lectors tenim la sensació de ser uns privilegiats que seguim de primera mà, gràcies al cronista, les històries d'un poble que altrament serien completament desconegudes. És com si accedíssim a un "secret".

2. Llegiu aquestes declaracions de Jesús Moncada.

«Als cafès passava tot pel sedàs. Era l'àgora! Era l'antiga àgora grega; s'hi discutia de tot, del diví i de l'humà; no s'escapava res... I al costat de l'humor, que dilueix i endolceix les coses, també hi havia la mala bava que la brama sempre comporta. Les tertúlies als cafès de Mequinensa eren una meravella! Jo era un cul de cafè en aquest sentit; hi anava a escoltar, recollia totes les històries que s'hi explicaven. A més, el català hi era molt pur, els castellanismes es podien agafar amb pinces; va ser després que la corrupció va arribar, sobretot per mitjà de la televisió.» (Moret, X., 2005: 12)

Quines característiques i quines funcions dels cafès d'abans, sobretot els dels pobles, fan que puguem considerar el "Cafè de la Granota" un espai especialment significatiu a l'hora d'explicar i recollir les històries?

El cafè és l'espai de reunió de tots els vilatans, per tant és l'espai idoni on recollir totes les històries i xafarderies que corren per la vila, perquè és el lloc on es "posen en comú", es contraposen les versions. D'aquest xoc de perspectives, sovint, en surt l'humor.

3. Comenteu què podem inferir de les paraules que el vell Cristòfol diu al cronista una mica més endavant, respecte de la destinació de les històries que li està explicant:

«Ja saps —però em faig la reflexió que els de fora no ho saben i els ho hauràs d'explicar— que el carreró de Sant Francesc és el més costerut dels que travessen la vila de dalt a baix, seguint el pendent de la serra, i van a morir a l'Ebre [...]» (p. 12)

4. De fet, el vell Cristòfol no va presenciar més que una part dels esdeveniments que s'expliquen a «Un barril de sabó moll»: la resta són coses que ha sentit explicar. Comenteu aquest fet relacionant-lo amb:

- la manera com passen les històries i com s'expliquen després.
- les xafarderies que es generen, sobretot en comunitats petites.

5. Jesús Moncada, per a introduir-nos en l'ambient del dia dels fets, usa les frases següents:

- uns núvols d'estalzi baixaven per l'Ebre*
- pareixia que ens volien ruixar amb tintures de dols*
- un dia lleig, xiquet, d'aquells que t'esmolten els nervis*

Antiga vila de Mequinensa
(arxiu personal de l'autor)

L'autor ens va anunciant que s'està preparant tempesta al cel i als carrers de la vila de Mequinensa:

- Comenteu la relació entre aquesta descripció de l'ambient i l'encadenament dels esdeveniments que ens són explicats després.

La tempesta que es va congriant al cel coincideix amb el desenllaç explosiu que respon a l'abús laboral del patró.

- Observeu la manera de qualificar els noms: la funció adjectiva es pot fer mitjançant un adjectiu (*dia lleig*), un sintagma preposicional (*núvols d'estalzi*) o una oració de relatiu (*d'aquells que t'esmolten els nervis*). Feu vosaltres també combinacions d'aquests tipus aplicades a la descripció del temps meteorològic o a la del vostre entorn.

6. Pere Camps, patró del llagut Llampec, ordena al peó Florenci que porti un barril de sabó moll a la botiga d'Adelaida:

- a) Observeu bé la classe de càrrega i el tipus de recorregut que cal fer i valoreu l'esforç que suposa complir aquest encàrrec.
- b) Contraposeu les característiques del caràcter i la manera de ser de Pere Camps i de Florenci.

El patró Pere Camps és un home molt malcarat, amb mala fama i males puces. Antipàtic i dèspota. En canvi, el Florenci és un bon jan, algú que sembla que no tingui sang a les venes i que es deixa renyar més del compte pel seu patró, que sembla que gaudeixi d'escarnir-lo tan com pot.

- c) Analitzeu la manera com Pere Camps parla a Florenci. Quina reacció pot provocar en qualsevol persona aquesta forma de donar una ordre?

«Tu, desgraciat! [...] si no vols rebre...»

Això podria provocar reaccions contraposades. D'una banda, podria passar com amb el Florenci, que t'acostumis massa a ser mesell i que, per tant, cada cop abusin més de tu. Fins que, com passa al conte, un dia explotis.

D'altra banda, si una persona té un mínim d'orgull i dignitat, no es deixaria tractar així d'entrada pel seu cap.

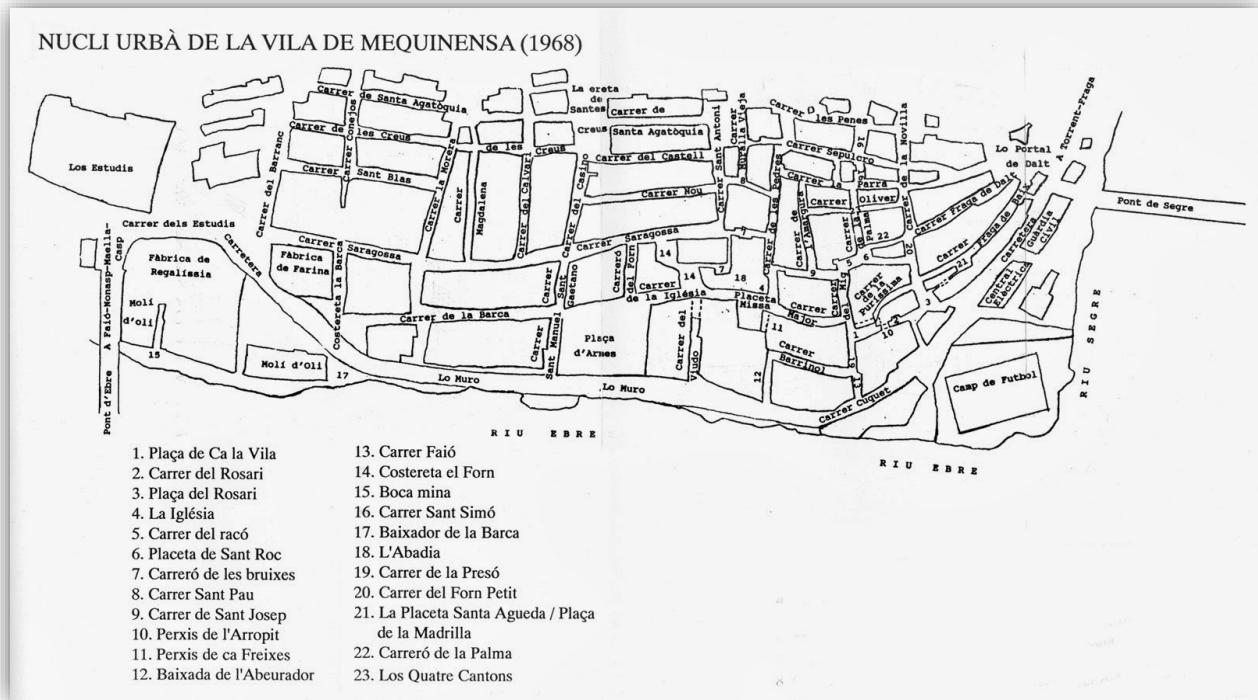
7. Feu que dues persones de la classe assumeixin els rols de Pere Camps i de Florenci i que representin diverses maneres menys violentes de fer portar el barril de sabó moll a la botiga d'Adelaida.

8. Jesús Moncada ens va descrivint amb pèls i senyals els diferents llocs per on va passant Florenci amb la seva pesada càrrega, fent-la rodolar costa amunt, i la reacció dels diferents personatges que hi ha en aquest recorregut:

- a) Quina funció té de cara al lector aquest al·lenteïment i aquest detallisme del recorregut?

Té la funció d'anar presentant al lector la topografia de Mequinensa, el seu original nomenclàtor. L'al·lenteïment també va generant unes expectatives de cara al desenllaç final, que és tan subtil com sorprenent, amb un canvi de rols entre la conducta del patró i del peó.

- b) Recolliu ordenadament els noms dels diferents carrers i indrets per on passa Florenci: molló de Pedret, carreró de Sant Francesc, barberia de la Clenxa, etc. Són elements més que suficients perquè pugueu fer una mena de plànol on quedi representat gràficament aquest recorregut, amb indicació dels diferents llocs esmentats en el text. Intenteu relacionar el resultat amb el plànol reproduït en aquest [enllaç](#).

c) Recolliu els noms dels diferents personatges amb què va topant Florenci i els comentaris que fan alguns d'ells. Poseu-vos en la pell de Florenci i digueu què devia estar pensant en el seu interior. Quina càrrega li afegeix el fet que es posi a ploure?

Per ordre d'aparició: Marieta Peris, Miquel la Clenxa i els clients de la barberia, un altre cop Marieta Peris, la Teresa (una dona molt devota).

El senten queixar-se i remugar a mesura que va pujant. Els clients de la Clenxa li prenen el pèl i li diuen que no s'hauria de deixar tractar d'aquesta manera.

En Florenci, com que no s'atreveix a plantar cara, va remugant per ell mateix totes les coses que no s'atreveix a dir al seu patró. A més, que es posi a ploure dificulta encara més la feina de dur un barril de sabó, perquè amb l'aigua de la pluja encara llisca més i és difícil de fer rodolar.

9. Totes les circumstàncies aboquen al desenllaç: el barril de sabó moll baixant descontrolat per la costa —evidentment, molt més de pressa que no havia pujat— fins a estavellar-se i produir un gran espetec. L'autor planteja diverses hipòtesis. Digueu per quina us inclineu cadascú de vosaltres i justifiqueu la resposta:

- se li va esmunyir de les mans perquè el sabó moll llisca molt,
- va ser a causa del cansament,
- no va ser casualitat que el barril baixés just en el moment que Pere Camps pujava per la costa.

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

Sísif (1548), Tiziano

10. Justifiqueu per què a Florenci li va quedar el renom de Sísif de la Ribera. A més, busqueu què vol dir l'expressió *un treball de Sísif*.

Li va quedar aquest malnom perquè va fer una acció similar a la del personatge mitològic d'anar arrossegant amunt el barril, com si fos un càstig. I, igual que a Sísif, quan estava a punt d'arribar a dalt, va perdre la càrrega.

Sísif és un personatge mitològic condemnat a l'infern. Sísif va ser obligat a empènyer una pedra enorme pendent amunt per un vessant costerut, però abans d'arribar al cim de la muntanya la pedra sempre rodava cap avall, i Sísif havia de tornar a començar de nou des del principi.

11. Al llarg del text, no solament ens anem assabentant de l'episodi del Florenci empenyent el barril de sabó moll, sinó que anem entrant en un seguit del que podríem anomenar «històries paral·leles»: fets i anècdotes referides, sobretot, als personatges que anem trobant pel camí (tècnica que és bastant habitual en els relats curts de Moncada i que, per tant, es repeteix en moltes de les altres narracions aplegades a *El Cafè de la Granota*). Quines informacions descobrim sobre els següents personatges? Què tenen en comú?

- Pere Camps
- Marieta Peris, la Gramola

- Adelaida
- Miquel, la Clenxa
- Honorat

Totes les informacions es basen en qüestions sexuals o afectives, fet que és una primera mostra del caràcter promiscu i festiu dels mequinensans (tal com els presenta Jesús Moncada).

- 12.** Quan el vell Cristòfol està parlant de Marieta Peris és a punt d'explicar-nos el què hi va haver entre ells dos, però ho deixa córrer. Podeu dir per què prefereix no fer explicacions sobre aquesta relació? Penseu que la subtil insinuació és suficient per a treure'n conclusions? Quines?

Tenint en compte el que s'ha apuntat a la pregunta anterior, podem deduir fàcilment que es tracta d'una connotació sexual o sentimental i que, per pudor, o modèstia, no en vol parlar. Tot i que la comicitat és en l'ús de la preterició (fer veure que no vols parlar d'un tema però acabar fent-ho igualment).

«La Plaga de la Ribera»

- 1.** Aquest conte està redactat en forma de carta: la que escriu Jeroni Salses i Santapiga, agutzil, al director de la presó de Lleida. El primer que fa Jeroni és presentar-se d'una manera prou original: explica els defectes que observa en molts altres agutzils dels pobles del voltant —ell és com cal, faltaria més!— i s'esplaija en la bona tècnica que cal posseir a l'hora de fer pregons. Llegiu-lo detingudament i després feu les activitats que us proposem:

- Elaboreu, a partir del que explica Jeroni en el llarg paràgraf inicial, un decàleg de com s'ha de fer un bon pregó.
- Extrapoleu algunes de les recomanacions que siguin aplicables a qualsevol intervenció oral en públic.

Podeu recollir aquestes intervencions i fer-les servir com a pauta d'avaluació a les vostres exposicions orals a classe.

- Jeroni diu que cada pregó requereix la seva manera de fer-lo: [...] «cada pregó requereix el seu to de veu, la seva melodia, amb unes pauses ben col·locades i uns punts de força i lluïment.» (p. 17)

Per tant, anunciar que es faran comèdies a la plaça –posem per cas– no és el mateix que pregonar que ha fugit una somera, i si un anuncia sardina fresca, cal provocar el desig en els oients. Jeroni en posa molts, d'exemples.

Feu una pràctica d'expressió oral consistent a escriure i declamar un pregó (d'uns dos minuts) sobre els temes dels quals parla Jeroni, en què el contingut i la forma es reforcin mútuament.

2. Tota la història que explica va començar amb l'ensorrament del terra de la sala d'actes de l'ajuntament. La petita catàstrofe va ser el que va fer prendre definitivament la decisió d'enderrocar l'edifici vell i fer-ne un de nou. Llegiu bé el repartiment que es fa dels mobles, el paperam i tot el que hi ha dins de l'edifici. Què n'opineu, del lot que li toca a Jeroni? Veieu justificada la reacció d'Elisenda, la seva muller?

L'humor apareix en el capgirament de l'ordre lògic. El narrador considera que tot el que hi ha l'ajuntament és susceptible de ser guardat pels funcionaris, siguin objectes o persones. La seva fidelitat al funcionariat queda contraposada a la lògica normal de la dona, a qui sembla un disbarat acollir a casa un delinqüent només pel simple fet que el "guardaven" a l'ajuntament.

3. Comenteu el text següent i digueu quins elements irònics i humorístics hi trobeu:

«El retrat del rei, per la cosa del respecte, el vam penjar al capçal del llit, però al cap d'una setmana el vam treure al menjador, perquè a l'Elisenda li feia vergonya despullar-se davant Sa Majestat i a mi em cohibia. Vostè ja m'entén, oi? Un és abrandat de mena i fer segons quines coses en presència de la reialesa...» (p. 21)

Torna a aparèixer la imatge dels mequinensans com a personatges lúbrics, com passava al primer relat. A més, és còmica la innocència dels personatges que mostren una reverència exagerada per la figura del rei, com si els pogués vigilar realment. En aquest sentit, a més, hi ha un anacronisme curiós. El relat es desenvolupa al poble antic de Mequinensa, que va quedar negat pel pantà de Riba-roja el 1971. Aquell any, en ple franquisme, no podien tenir un retrat del rei a l'ajuntament. Probablement, quan Moncada escriu aquest conte a inicis dels anys 80, tenia en ment els retrats del monarca que devien haver proliferat als nous ajuntaments democràtics i no va pensar que la història ubicada al vell poble no es corresponia amb el moment històric en què situava aquest relat.

4. Valerià, la Plaga de la Ribera, viu una terrible dualitat: té molta traça per a fer tota mena de treballs casolans, però és un veritable malastruc a l'hora d'exercir la que és la seva veritable vocació: fer de delinqüent. Des d'aquest punt de vista, l'habitual distinció entre virtuts i defectes sofreix una transposició i, per a la Plaga de la Ribera, són defectes el que en altres serien virtuts, i voldria posseir unes virtuts que la majoria tenim etiquetades com a defectes o males conductes:

- a) Feu una llista de les “coses honrades” que fa i sap fer Valerià i esmenteu en quins episodis ha tingut veritable malastrugança. Quines qualitats voldria tenir Valerià, la Plaga de la Ribera.

És un bon pintor, un bon cuiner, és simpàtic, tranquil, xerraire...

- b) Quins són els elements que contribueixen que la Plaga de la Ribera se’ns faci simpàtic?

La seva mala sort fa que tot li surti al revés. Tota la seva maldat es converteix, encara que no ho vulgui, en accions positives.

- c) Finalment, Jeroni fa la petició, que és el veritable motiu de la carta. Quina és exactament? Per què és divertida?

Hi trobem l’habitual joc irònic de Moncada, originat pel fet que la petició la faci precisament un agutzil, que està al servei de la llei, i que demana que algú pugui aprendre a delinquir com pertoca. És un personatge tan formal i legalista, que fins i tot vol una formació per als que tenen vocació per a la delinqüència. Moncada aconsegueix fer-nos semblar lògica i natural una proposta delirant.

5. En quines característiques pensa exactament en Jeroni quan escriu: “A veure si entre tots donem una empenta a aquest ganàpia i en fem una persona de profit!” (p. 16)?

La comicitat final és en el concepte *persona de profit*. Són les qualitats que, de fet, ja posseeix en Valerià, però ell voldria les oposades per ser una persona de profit... Per als malfactors!

6. Escriviu la hipotètica carta de resposta del director de la presó de Lleida a la carta de Jeroni, l’agutzil de Mequinensa. Podeu imaginar dos tipus de resposta: una en el seu paper d’estricta garant de la llei i l’ordre, i una altra, seguint-li el joc a Jeroni.

Aquesta és una activitat que permet jugar amb la dualitat de nivells d’escriptura. Una que respongui seriosament seria més fàcil, en canvi, aconseguir que la resposta mantingui el to irònic i de facècia que té la carta del Jeroni demana una capacitat expressiva més alta. Es pot facilitar una pauta d’escriptura amb l’estructura que podria tenir la carta, jugar a introduir elements de digressió com fa el Jeroni, parlar de la situació de la presó de Lleida i dels seus engarjolats, etc.

«Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana»

1. El conjunt de fets explicats en aquest conte transcorren en quatre moments diferents. Escriviu, de manera sintètica, tots aquells fets que apareixen al relat i classifiqueu-los segons els quatre dies en què va ocórrer cadascun d'ells:

Temps	Fets
Dia de la mort de Nicolau Vilaplana	El rector del poble no hi és perquè ha anat a Balaguer i el seu substitut diu que l'enterrament serà l'endemà, el mateix dia i hora que el partit de futbol més important de la temporada. A la perruqueria els parroquians estan molt tristos per la coincidència.
Dia de l'enterrament de Nicolau Vilaplana	Hi ha el partit de futbol contra Masos de Cinca, que coincideix alhora amb l'enterrament. La gent segueix l'enterrament amb una orella posada al que senten del camp de futbol. Al final, el seguici s'atura a la vora del camp i es poden quedar tots a veure el final del partit. Després, tot el públic, jugadors i àrbitre acompanyen el difunt al cementiri, de manera que es converteix en l'enterrament més multitudinari de la història del poble.
Dia en què el vell Cristòfol explica els esdeveniments (20 anys després)	El Vell Cristòfol i el narrador són al Cafè de la Granota.
Dimecres anterior a l'explicació de Cristòfol	El Florentí Veriu encara criticava el fill gran per haver fet aturar el sepeli. El Vell Cristòfol va allunyar-se'n per no sentir-lo i no replicar-li.

2. El problema que es planteja és que, vint anys enrere, bona part de la societat mequinensana havia hagut de triar entre anar a l'enterrament de l'oncle Nicolau o anar al *partit de futbol més important de la temporada*:

«Tanta dèria que teníem per aquell partit i al final ens va passar el que sovint passa amb moltes coses de la vida, que les esperes amb candeletes i al final et quedes amb un pam de nas...» (p. 26)

En definitiva, es tracta del vell dilema: triar entre allò que ens agradaria fer i allò que hem de fer. Enumereu casos en què vosaltres us hàgiu trobat en aquesta situació i digueu en funció de quins criteris heu pres una decisió.

Per ajudar a la reflexió, es pot posar d'exemple aquelles decisions que prenem amb el "cor" o amb el "cap". Allò que fem a partir de raures o tenint en compte la racionalitat.

3. Quin paper fan en una societat petita com la d'un poble, on quasi tothom es coneix, un enterrament d'una persona molt apreciada i un partit de futbol de la màxima rivalitat? Quins sentiments col·lectius desencadena cada un dels dos esdeveniments?

La idea és que totes dues activitats són esdeveniments socials. Són punts de trobada de la societat mequinensana. Espais en els quals es considera normal deixar anar les passions contingudes, ja sigui per expressar el dol per la mort, com la passió per l'equip de futbol que representa el poble.

4. El narrador diu que *el pobret ens va fer la guitza*. Què vol dir exactament amb aquesta frase feta? Quina funció té el diminutiu *pobret*?

Fer la guitza és molestar. L'adjectiu *pobret*, en diminutiu, té un valor afectuós. Saben que va ocasionar una molèstia sense voler-ho. Acaba donant a tota l'expressió un to entranyable.

5. Quines circumstàncies es van afegir a la mort —involuntària, evidentment— de l'oncle Nicolau perquè l'enterrament hagués de coincidir precisament amb l'hora del partit?

El canvi de capellà habitual per un altre també trastoca els plans. Aquí apareix un altre aspecte humorístic perquè el capellà mequinensà, tot i la seva feina, es presenta com algú que també és un "boig" del futbol i que no té cap problema per enllestir la seva feina ràpidament per anar després al partit.

6. Tanmateix, els qui van anar a acompanyar el difunt no van quedar decebuts del tot: l'enterrament va ser dels que queden per a la petita història local i no es van perdre del tot les alternatives del partit. Llegiu aquest text i feu les activitats següents:

«Quina estona vam passar, xiquet, quina estona! D'una banda calia estar pel que es celebrava i mantenir el posat greu i seriós que s'escau amb ocasions tan tristes; de l'altra, però, com et podies desentendre del que passava al camp?» (p. 29)

Enterrament a Ornans (1849), Gustave Courbet

- a) Quines circumstàncies van permetre que els qui van anar a l'enterrament poguessin anar seguint el partit?

Els crits des de les graderies de la resta del públic.

- b) Les llatinades de la missa i de les absoltes que s'estaven dient en el moment de produir-se els gols serveixen per a identificar-los i immortalitzar-los. Digueu, en primer lloc, què volen dir les expressions llatines *dominus vobiscum* i *requiescat in pace*. Després, comenteu la ironia que s'amaga darrere d'aquesta identificació.

Volen dir *el senyor sigui amb vosaltres i descansa en pau*. La gràcia és que les circumstàncies del partit s'ajusten al discurs en llatí. De manera que el gol contrari coincideix amb l'expressió *descansa en pau*, que funciona com a eufemisme de morir-se.

- c) Jutgeu la "delicadesa" que va tenir el fill gran de Nicolau amb el seguici que acompanyava el difunt al cementiri.

El fill gran pensa que el seu pare, que era tan bona persona, no hauria volgut que els mequinensans es perdessin aquell partit, per això té el gest d'aturar el seguici.

7. Finalment, l'enterrament de l'oncle Nicolau va ser un èxit rodó. El narrador, en un determinat moment, el compara amb el de Bernarda Pedret, la mestressa de la mina del Segre. Quins sentiments manifesta el vell Cristòfol respecte d'un i altre personatge? Què és el que fa que l'enterrament de l'oncle Nicolau sigui realment lluït i que el de "la bruixa de la Bernarda" sigui només aparentment lluït? Quin paper juguen en cada cas l'afecte popular i els diners?

Bernarda Pedret era una senyora rica que va deixar molts diners a l'església per fer un enterrament lluït i arreglar l'altar. Ara bé, no era una dona estimada i, per tant, la gent no va assistir al seu sepeli. Ja se sap que a Mequinensa la gent de missa no té gaire bona fama, perquè es relacionen amb actituds retrògades i antilibertàries. En canvi, l'oncle Nicolau era molt bona persona i humil i tothom se l'estimava. Per això els sabia greu no acudir al seu enterrament.

«Paraules des d'un oliver»

1. Aquest relat està presentat en forma d'un llarg monòleg (el que l'home que hi ha enfilat dalt d'un oliver adreça a Isidre, el propietari del tros) i es construeix al voltant d'una doble sorpresa. Expliqueu els motius per què l'home que hi ha dalt de l'oliver té un ensurt i quin és la seva preocupació o el seu problema. Després, expliqueu també els motius de la sorpresa d'Isidre i quin és el seu neguit.

Aquest és un conte que es basa en la locució llatina *Excusatio non petita, accusatio manifesta*. Si dones massa explicacions és que realment estàs amagant alguna cosa. Al narrador l'han enxampat robant i ell es justifica explicant que, de fet, només li volia fer un favor al seu amic recollint-li les olives per portar-les-hi més tard.

2. La tècnica emprada, ben enginyosa, ens permet conèixer diverses veus, malgrat que sigui un de sol, el personatge que parla. Classifiqueu, dins del quadre que hi ha més avall, aquestes diferents veus segons el que fa l'home que Isidre sorprèn dalt d'un oliver:
 - S'adreça directament a Isidre, intentant justificar que l'hagi enxampat dalt de l'arbre:

«—Renoï, Isidre, quin esglai! T'has presentat tan a la callada i tan de sobte que gairebé he caigut de l'oliver, de l'ensurt! [...]» (p. 33)
 - Li diu a Isidre les reflexions que es feia per a ell mateix, i que el van impulsar a actuar de la manera que ho està fent:

«Sempre que passava vora d'aquests bancalets, camí del meu, se m'encongia el cor, m'amoïnava. "Aquest Isidre! —em deia jo—. Aquí té uns olivers d'allò més ufanosos i segur que ni se'n recorda." [...]» (p. 34)
 - Explica l'encàrrec que li va fer a Basilissa, la seva dona:

«Així que vaig dir a la dona: "Basilissa, els arbres de l'Isidre em fan patir i no puc resistir-ho més, de manera que, demà, quan vagis a la seva botiga a comprar el recapte de la setmana, li dius de part meva que jo li colliré les olives," [...]» (p. 34)
 - Descriu les reaccions de l'interlocutor i interpreta el que ha degut pensar l'Isidre en trobar-lo collint les seves olives:

«Però, què dimonis tens, Isidre? Em mires amb uns ulls... Què et passa! Fas cara de malfiat... [...] Vés a saber què hauràs pensat en veure'm enfilat als teus arbres,

collint les teves olives. “Vet aquí un lladregot que em rampinya la collita!” [...]» (p. 35)

El que està dient a Isidre:	
El que es deia a si mateix en veure els olivers d’Isidre:	
El que va dir a la dona perquè ho digués a Isidre:	
El pensament i les reaccions d’Isidre:	

3. El personatge que hi ha dalt de l’oliver fa un gran esforç argumentatiu i arriba a dir un munt d’excuses que justifiquen que ara sigui on és i fent el que fa. Anoteu tots aquests arguments que apareixen explícitament al text. Després, imagineu que heu fet alguna cosa que ha causat estranyesa o enuig a algú i feu un [text argumentatiu](#)⁵ que intenti justificar la vostra actuació.

Primer, que hi ha molts lladres per la zona i ell vol avançar-se als malfactors, per fer-li un favor. Que els de la Guàrdia Civil no fan res per capturar els lladres. Que els bancals d’oliveres de l’Isidre el fan patir perquè no recull les olives, que és normal perquè l’Isidre no és pagès. Que ell se l’estima molt, l’Isidre, que van anar a la guerra junts.

A l’hora d’imaginar el text és important fer una anticipació de quin acte incorrecte s’ha dut a terme per després intentar justificar-ho amb excuses cada vegada més delirants. Per exemple, et poden haver enxampat menjant un pastís d’aniversari d’amagat a la cuina, robant un llibre en una llibreria. Un cop es tenen clares les intencions “reals”, s’ha de jugar a amagar-les mitjançant les excuses que conformin el text.

4. Imagineu que Isidre, en lloc de reaccionar a la valenta, intenta argumentar a l’home que hi ha dalt de l’oliver la seva desconfiança abans de fer-lo fora del seu tros. Escriviu els arguments que usaria per a fer-li la rèplica, punt per punt, de tot el que li ha dit.

Hauria de replicar-li que és increïble que pateixi per uns bancals que no són seus, que probablement no són tan amics com es pensen, que s’ha trobat la Basilissa i precisament l’ha advertit del que volia fer el seu marit, etc.

⁵ https://ioc.xtec.cat/materials/PACFLCA/quinz08PACFGS_fitxers/El_text_argumentatiu

5. A la narració apareixen termes propis del camp i del seu conreu. Recolliu tot el lèxic pertanyent al camp semàntic de l'agricultura i expliqueu què volen dir les paraules *aixades*, *bancalets*, *borrasses*.

- Aixada: Eina que essencialment consisteix en un ferro acerat, de diverses formes, acabat en tall més o menys ample o bé en punta, i que té un ull per on passa un mànec de 70 a 90 cm. de llarg que forma angle agut amb el ferro. Serveix per diferents treballs agrícoles (cavar, arrabassar, tallar, etc.) o de picapedrer.
- Bancalet: tros de terra conradissa no tan llarguera com la feixa.
- Borrassa: Tela gruixuda de borra, de la mida d'un llençol gran, que serveix per tragar palla i, posat davall les oliveres i altres arbres, per aplegar-hi la fruita batollada.

«Informe provisional sobre la correguda d'Elies»

1. El relat se centra en els pocs minuts que va durar la correguda d'Elies Santapau entre casa seva i el cafè de Silveri, lloc de parada dels autocars de la línia de Lleida:

[...] «l'Elies Santapau va eixir d'escopetada de casa seva, al cap de dalt de la costera del Forn, i va iniciar la correguda desenfrenada i memorable a través de la vila que deixà esbalaïts els veïns que la presenciaren.» (p. 37)

Ja cap al final del relat descobrim el veritable motiu d'aquesta correguda desenfrenada. El cronista ens el presenta com qui no vol la cosa, després d'haver dedicat la major part del text a les disquisicions sobre els minuts que va durar la correguda, el trajecte seguit, les condicions que la van poder condicionar, etc. Expliciteu clarament la causa que va empènyer Elies a córrer com un esperitat.

No haver de gastar els diners en unes medecines quan li havien dit que la seva dona ja no tenia remei.

2. Vist això, digueu què considereu més important a l'hora que el fet hagi quedat fixat a la memòria col·lectiva del poble: la rapidesa de la correguda o el motiu que la va desencadenar.

La rapidesa de l'Elies és el més fascinant, perquè se'l veu passar per diversos llocs amb molts pocs minuts de diferència. Això és el que els costa de creure. En canvi, el fet que sigui un garrepa, ja és una cosa que el poble dona per descomptada. La comicitat ve del fet que el que per algú de fora, com qualsevol lector, és un fet cruel i incompreensible, pels mequinensans és una cosa "normal", tractant-se de l'Elies.

3. Com valoreu l'actitud d'Elies? Amb quins adjectius la podeu qualificar?

D'entrada és algú extremadament garrepa. La podem valorar com molt cruel, però també es pot enfocar des del punt de vista del pragmatisme.

4. Relacioneu el motiu de la correguda amb el plantejament irònic, i fins i tot còmic, del relat. Busqueu, també, alguna frase que pugueu qualificar de sarcàstica.

El forner [...] jura per la salut de diversos membres de la seva família —**de poc compromís, d'altra banda, com ara la sogra i un parell de cunyats, perquè mai no se sap**— que amb prou feines faltaven dotze minuts per a les nou. (p. 38)

«**Serà el més ric del cementiri**», va concloure amb sarcasme la Rosa Arbiol, sense treure l'ull, però, de les balances, mentre la vella li pesava uns tomàquets: era cosa sabuda que la venedora no hi guipava bé de prop i tenia més aviat tendència a quedar-se curta que a passar-se. (p. 40-41)

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

5. Escriviu els detalls i les hipòtesis que aporta cada un dels personatges que Elies va trobant pel camí sobre la durada de la correguda, el motiu, les peces de vestir que portava, etc.:

Personatges	Detalls aportats
Víctor Cardona, ferrer	Eren tres quarts de nou, ho havia vist al rellotge del campanar.
Juliet	Eren tres quarts i cinc, també en el mateix rellotge.
El forner	Faltaven dotze minuts per les nou, segons el mateix rellotge.
Vellets del cafè de Silveri	No es posen d'acord si aquell dia bufava cerç o garbinada. És important per saber si el vent li venia o no de cara.
Jaume Vilanova, espartenyer	Va ser atropellat per l'Elies i pot confirmar que el protagonista anava calçat i que seguia amb les espartenyas intactes, sembla que no se li gastin.
Antònia i les dones del mercat	Van suposar que la dona de l'Elies havia empitjorat. Van comentar que era un home del puny estret, que racionava fins i tot l'aire que respirava, que seria el més ric del cementiri.

Personatges	Detalls aportats
Ramon, estanquer	No s'hi va fixar gaire perquè l'Elies no era fumador i, per tant, no el tenia gaire present.
Els qui veieren el gos del baster	Van veure com perseguia l'Elies de cap a cap de la plaça tot bordant.
Pere Torres, sastre	Diu que l'Elies no va travessar el carrer Major sinó que va pujar pel de les Pedres i va anar a fer la volta per la placeta de Santa Àgata. Però la hipòtesi no té sentit perquè faria molta volta i, a més, el Pere es va trepitjar els cordons de les sabates i va caure.
Ordinari de Lleida	Rep la notícia que explica la correguda d'Elies. Ja no fa falta que li portin les medecines de Lleida perquè la seva dona tampoc no se salvarà de la mort.

6. Seguint les explicacions del cronista podem reconstruir el recorregut que va fer Elies:

«La trajectòria de l'Elies no pot ser més clara. Si unim amb una ratlla els punts que ocupaven els diversos testimonis que hem citat fins ara, veurem que el corredor va seguir el camí més curt possible de casa seva la cafè de Silveri, d'on surten els autocars de línia que fan cap a Lleida.» (p. 41)

Tal com heu fet en les propostes referides al relat «Un barril de sabó moll», agafeu el plànol del poble antic i uniu amb una ratlla els punts on eren els diversos testimonis citats.

Comença al punt 14, la costera del Forn, passa pel 4, a la església, després agafa el carrer major i hauria d'anar a la carretera cap a Fraga (el carreró de les ànimes que no surt al mapa). Hi ha la

segona versió que diu que agafa amunt el carrer de les pedres, que apareix el plànol, pujant amunt des de la plaça de la missa, però no té sentit, com diu el cronista, perquè faria una volta absurda.

7. En aquest relat el personatge del cronista no queda amagat del tot darrere la història, sinó que té un cert protagonisme. Expliqueu-ho.

Des de l'inici, el cronista es defineix amb uns adjectius com llepafils i meticulós, per donar més èmfasi i justificar la munió de detalls amb els quals va amanint el text.

«Futbol de ribera»

1. El camp de futbol de Mequinensa tenia una situació insòlita que va contribuir el 1958 a una gesta, recordada per tothom i emmarcada al Cafè de la Granota:

«Uns anys abans de la guerra civil, una riada del Segre havia devastat l'hort de Ramon de Tamariu, situat a la punta de la vila on conflueixen l'Ebre i el Segre; aleshores, s'havia decidit emprar el fangar que n'havia quedat per a fer-hi el camp d'esports. [...] Les obres van anar de pressa i el camp quedà preciós, l'únic inconvenient era l'espai, tan just que el Segre gairebé llepava la porteria de llevant i una de les bandes quedava arran de l'Ebre, de manera que les pilotes que eixien del terreny per aquells costats anaven a parar en un dels dos rius o a la seva confluència.» [...]

«La insòlita ubicació del camp donà lloc també a una llegenda tenaç, apegalosa i escampadissa, segons la qual a la vila llançàvem al riu els àrbitres si la seva actuació no ens agradava. El cronista no negarà que potser» [...] (p. 44-45)

- b) Mireu el mapa de Mequinensa (el teniu a les activitats dels contes «Un barril de sabó moll» i «Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana») i contrasteu-lo amb allò que s'explica al text sobre la ubicació del camp de futbol.

El que explica Moncada és ben cert, el camp s'ubicava a la confluència dels rius Ebre i Segre.

- c) L'especial situació del camp de futbol feia que moltes pilotes anessin a parar a l'aigua i va caldre designar un encarregat de recollir-les. De tant en tant, però, alguna pilota se li escapava, i una d'aquestes no va poder ser recollida, se'n va anar riu avall i «va ser retornada per l'Ajuntament d'un poble de la ribera». Agafeu un mapa de la zona i digueu quins pobles haurien pogut ser els qui van retornar la pilota. En què es basa el joc irònic de la nota de la capsa que contenia la pilota?

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

La ironia és que s'estava enviant una pilota de futbol però es remarcava que es tractava d'un assumpte seriós, entre ajuntaments, perquè es retornava "material" que corresponia al poble.

- c) Expliqueu com l'especial situació del camp de futbol servia per a fer pressió psicològica sobre els àrbitres.

Es diu, un rumor més dels que corren pel poble, que s'amenaçava als àrbitres de llançar-los al riu. I es feien fins i tot comentaris, com de passada, de com costava recuperar els cadàvers dels que hi havien caigut.

- d) Justifiqueu la importància de la situació del camp en el desenllaç d'aquest relat.

Si el camp no tingués aquesta ubicació no es podria esdevenir la feta de la inundació.

2. Observeu les professions dels components de l'equip local i el mitjà de transport de l'equip visitant:

- Contrasteu la manera com es vivia el futbol als pobles abans i ara.
- Busqueu fotografies d'equips de fa anys i de l'actualitat que us ajudin a observar-ne les diferències: manera de vestir, calçat esportiu, etc.
- Documenteu-vos i constateu també els canvis que s'han produït en el futbol d'elit i tot el que l'envolta.

3. Quan ja s'està jugant el partit hi ha unes actuacions de l'equip visitant i de l'àrbitre que alteren els ànims dels espectadors:

- Expliqueu com s'encadenen els fets que porten a l'intent de revolta.

- b) Enumereu els insults que el públic adreça a l'àrbitre. Relacioneu els comentaris del secretari del jutjat i del capellà amb les seves respectives ocupacions.
- c) Feu la distinció entre els insults a l'àrbitre i les proclames subversives. Digueu a què es fa referència concretament quan s'esmenten:
- la dictadura
 - Lenin
 - els feixistes
 - el catorze d'abril

4. Segur que heu sentit parlar del “jugador número dotze”, en referència al públic, que sempre anima i empeny l'equip de casa. En el cas del partit que estem analitzant, aquest jugador extra va quedar compensat per un àrbitre que afavoria descaradament els forasters. El que ningú no es podia imaginar és que el Segre i l'Ebre es convertiren en dos jugadors més de l'equip local. Expliqueu el protagonisme dels dos rius en el desenllaç del partit i comenteu l'actitud que van adoptar els jugadors visitants i l'actitud dels locals amb els perdedors.

La influència del riu és total. Si el riu no desborda, no poden remuntar el matx. L'actitud és entre irònica, fatxenda i orgullosa. Diu que paren de marcar gols al sisè perquè no els volien escarnir (marcar sis gols ja és una golejada important). El més destacable, però, és la frase final. El resultat no és tan important, el que realment es destaca és que els visitants, pobres, no sabien què era un riu. Aquí surt l'orgull dels mequinensans per un element tan vinculat al seu paisatge que fins i tot els “ajuda” quan fa falta amb els partits de futbol.

5. Després de llegir els comentaris que es fan sobre els jugadors visitants, sobre l'àrbitre i sobre l'heroicitat dels jugadors locals, digueu quins d'aquests comentaris permeten afirmar que, malgrat tot, la gesta està esquitxada de valoracions subjectives i parcials. Després, escriviu la crònica dels fets vistos per un afeccionat de l'equip visitant.

És evident que la gesta es narra des de la subjectivitat local. Aquí es pot posar l'exemple clàssic de com una mateixa jugada polèmica vista per un aficionat del Barça i un del Madrid pot tenir reaccions oposades (veure penals o mans, que hauria de ser un fet bastant objectiu, es converteix sempre en objecte de debats durant dies). La mirada dels mequinensans

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

cap al seu equip de futbol és clarament parcial. I la sensació d'injustícia envers les decisions arbitrals, per exemple, és una constant siguis de l'equip que siguis: sempre en surts perjudicat.

La redacció d'una crònica visitant pot donar molt joc perquè podria entrar a valorar l'actitud agressiva (verbalment) dels mequinensans. O el fet sospitos (i aquí Moncada força al límit la versemblança literària) que un partit amb el camp així d'inundat no quedés suspès immediatament (i, més si, com afirmen, l'àrbitre era clarament parcial a favor dels forasters). També es podria partir d'exemples de periodistes esportius amb voluntat literària com Ramon Besa o Toni Padilla per tenir un exemple de crònica futbolística.

6. En el text es fa referència a l'afecció amb els adjectius *abnegada*, *lleial* i *sorollosa*. També es parla de llegenda *tenaç*, *apegalosa* i *escampadissa*, i de l'equip foraster, *gent de secà*, *eixuta* i *corretjosa*. Són moltes les vegades que Moncada, en les seves històries, qualifica una realitat amb dos, tres o, fins i tot, més adjectius. Construïu sèries de tres adjectius referits a: jugadors de casa, forasters, àrbitre, camp de futbol, pilota, gol, etc.

En aquestes construccions de Moncada s'hi nota molt l'influència de Josep Pla, un dels referents de l'autor mequinensà. L'autor empordanès és un exemple ineludible a l'hora d'adjectivar. La idea és buscar sempre tres adjectius que vagin en gradació d'originalitat, que es complementin i fins i tot, en el darrer cas, que sorprenguin.

Per exemple:

Una pilota llampant, bella i punxada.

Un gol decisiu, històric i patètic.

7. Podeu fer un concurs. Primer, cadascú ha d'escriure en papers separats alguns noms referits a realitats del vostre entorn. Nomeneu una persona que faci de jutge, una que s'encarregui de cronometrar i una altra que anoti els resultats. La resta us heu de distribuir en equips de tres persones i intentar fer sèries de tres adjectius per a cada paraula que, aleatòriament, es vagi proposant.

«Senyora Mort, carta De Miquel Garrigues»

1. El conte de Jesús Moncada té, en aquesta ocasió, forma de carta. Tanmateix, l'autor de la carta no sap escriure i s'ha de valer d'una altra persona que faci la tasca de la redacció física:

a) Ompliu el quadre següent:

Qui és l'autor «intel·lectual» de la carta?	Miquel Garrigues
Qui redacta materialment la carta?	Miquel La Clenxa
Qui és el destinatari o destinatària de la carta?	La Senyora Mort
On estan escrivint la carta?	Al Cafè de la Granota

b) Què va passar en aquell mateix lloc quasi un any abans de la redacció de la carta?

Un home que semblava molt sa va morir jugant a la botifarra.

2. Després del llarg primer paràgraf, l'autor de la carta es presenta. Per què fa la precisió que fa? Quin recurs usa la gent de Mequinensa a l'hora de distingir famílies que porten un mateix cognom?

Fan referència al carrer on viuen i també al color dels ulls. L'element còmic habitual apareix amb el tema de l'estrabisme d'un dels Garrigues, que genera una frase feta molt divertida i sembla que inventada per Moncada (*mirar amb un ull a Xerta i l'altre a Tivenys*).

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

3. El nostre protagonista, després de presentar-se, explica que la seva professió és la de barquer. El que passa és que les conseqüències del progrés van deixar sense sentit el seu ofici:

«Com m’hi xalava, senyora, fent de barquer! [...]

La vida, però, senyora, fa més voltes que una baldufa. Un dia, als del govern, se’ls ficà a la ceba bastir un pont a l’Ebre, en dret de la vila [...].

Trigaren quasi tres anys a enllestir les obres. ¿Es pot imaginar el que vaig arribar a patir durant tot aquell temps, mentre veia, a quatre passes del pas de barca, com pujava el pont —maleït sigui— que havia d’acabar amb el meu ofici?» (p. 53-54)

- a) Abans, Miquel feia de barquer passant gent d’una banda a l’altra de riu. Digueu què li ha tocat fer durant els vint anys següents a l’inici del funcionament del pont.

Ha hagut de treballar a la mina, com tants altres mequinensans. El canvi de professió és considerable.

- b) Quan podia fer la feina que li agradava, Miquel «xalava». Segons el que s’explica en el text, en què consistia la seva professió de barquer, és a dir, quines tasques havia de fer? Quines tasques concretes li ha tocat fer després, a la mina?

Dedicar-se a traspasar persones o mercaderies d’una banda a l’altra de l’Ebre li suposava gaudir de moltes estones contemplatives, en què es podia dedicar, també, a gaudir del paisatge a diferents hores del dia. És una feina que et vincula amb l’entorn. En canvi, la mineria, és una feina subterrània, en què estàs picant pedra i empessant pols. La salut física i mental se’n ressenteix.

4. Coses que per a uns són factors de progrés, poden ser molt negatives per a uns altres. Penseu casos en què s’han produït situacions semblants a la de Miquel Garrigues, amb el drama humà que això comporta. Quines actuacions es podrien haver fet per tal d’apaivagar l’impacte de mesures qualificades d’*interès general*?

Precisament Mequinensa és un exemple del que en nom del progrés va suposar un gran drama. Construir un pantà va comportar la desaparició del poble. Els mequinensans estaven convençuts que no era necessària aquesta intervenció, que hi havia motivacions ideològiques (franquistes) al darrera.. Casos com aquests, però, no són únics al món, han passat situacions similars en pobles de Rússia, per exemple.

En un ordre més concret, sovint els contes de Moncada parlen també de feines i personatges que, amb la modernitat, han desaparegut. Seria el cas, també, del narrador de «La Plaga de la Ribera», que fa una feina, la de nunci municipal, que també està en extinció (si no es manté per motius sentimentals, més que pràctics); o el protagonista del conte «La lluna, la pruna» (*Històries*

de la mà esquerra) que és precisament un esmolet, com el barquer, que es troba que ja no té feina afilant ganivets, rodes de carros i navalles.

És evident que en tots aquests casos es va tirar pel dret amb la idea d'“interès general”, però s'hauria d'haver tingut en compte la recol·locació de personal que perd la seva feina o la casa per tal d'adjudicar-los una solució compensadora digna. En el cas dels mequinensans, ells mateixos es van autoorganitzar per reclamar indemnitzacions per les pèrdues de les cases. I finalment ho van aconseguir. Altrament, se'ls hauria condemnat a abandonar casa seva sense més ni més. Com el barquer Garrigues, que va perdre la feina i se'n va haver de cercar una altra.

5. Quan ja ha exposat la pròpia història personal, Miquel expressa la seva petició: fer de barquer en el més enllà, per passar les ànimes dels difunts al lloc on viuen els morts, ja que Caront (el barquer oficial) es veu una mica *cascadot*. Mai se li hauria ocorregut, però, demanar fer de barquer dels morts si l'apotecari Honorat no li hagués fet unes explicacions sobre les figures d'un quadre que havia pintat:

- a) Expliqueu com el barquer va arribar a conèixer la figura de Caront i per què el va xocar tant. Té lògica?

Coneix Caront a través de l'Honorat, el farmacèutic (apotecari) del poble. És interessant perquè aquí torna a aparèixer la innocència i el candor de certs personatges mequinensans. Per ells, la figura de l'apotecari és una figura d'autoritat, perquè és algú amb estudis. Per tant, creuen a ulls clucs tot el que els explica. La ingenuïtat de Garrigues és entranyable, perquè es creu una història mitològica encara que el mateix apotecari li digui que això és un mite de l'antigor. La il·lusió d'haver trobat un personatge amb el qual equiparar-se, pot més que la racionalitat de pensar que aquesta història no és autèntica.

La barca de Caront (1932), Josep Benlliure i Gil

- b) Busqueu informació sobre Caront, personatge de la mitologia grega, que us permeti completar les explicacions que hi ha al relat. Expliqueu per què els grecs tenien el costum de posar una moneda dins la boca dels difunts.

La moneda, lògicament, servia per pagar el viatge amb barca a Caront.

6. Miquel tracta la senyora Mort amb molta naturalitat i familiaritat: li explica anècdotes, li recorda esdeveniments, li fa petites confessions, li pregunta coses, etc.:

- a) Un recurs que usa Moncada per desdramatitzar la mort és la ironia. Indiqueu també en quins moments les referències a la “descarnada” traspuen més ironia.

«Si tenim en compte com és d’espavilada vostè, senyora (només cal veure que no se li esmuny ni el més pintat, i no ho dic per ensabonar-la, que prou que es deu saber les seves gràcies), haurà pensat de seguideta que, si jo servava la barca, era el barquer.» (p. 53)

«¿Què diria vostè —per posar una comparança—, si s’acabés això de morir-nos i s’hagués de buscar una altra feina per a viure?» (p. 55)

«[...] perquè més enllà de la descarnada —aquesta és vostè, senyora— tot és fosc i misteri.» (p. 56)

- b) Digueu de quina manera pensa fer-li llegir la carta, arribat el cas.

Se la cosirà al vestit amb el qual té pensat que l’enterrin.

7. Al principi de la carta, Miquel Garrigues comenta a la Mort que, per molt que un vulgui saber l’hora del “traspàs”, no hi ha manera. Rellegiu aquest fragment i després feu les activitats proposades:

[...] «no tenim manera d’esbrinar el destí ni d’assabentar-nos amb anticipació de l’hora del nostre traspàs. Barrina, cavil·la, dona-hi voltes, tantes com vulguis: acabes marejadet i no en treus mai l’entrellat.» (p. 51)

- a) *Traspàs* és un eufemisme habitual en la societat per tal d’evitar la referència directa a la mort, un terme que en certs ambients i ocasions es considera tabú. Digueu què és un *terme tabú* i què és un *eufemisme*, escriviu altres termes que s’utilitzen per a referir-se a la mort i, finalment, recolliu el màxim nombre possible d’eufemismes aplicats a realitats tabú com poden ser l’acte sexual, l’embaràs, la pobresa, les malalties terminals, les deficiències físiques i psíquiques, etc.

Aplicats a la mort: el més enllà, descansar en pau, anar a l’altre barri, etc.

- b) Amb cada grup de sinònims feu frases a l’estil de la de Jesús Moncada, en les quals la utilització de tres o més verbs de significat semblant faci una funció intensificadora.

«Preludi de traspàs»

1. L'àvia s'està morint. Hi ha persones que es moren amb placidesa, però l'àvia és de les que abans de morir estan molt neguitoses, tal com es pot comprovar en el text següent:

«Amb l'àvia, però, les coses no lliscaran amb tanta finor, amb l'àvia patirem molt. Té massa por, i tots els massa són dolents, fins i tot per morir-se. Ha tingut adormida la llavor d'aquesta feredat a la seva ànima més de vint anys, i, ara, aprofitant el seu decandiment —que sempre arriba, sempre, segons ens diu la tia Ramona als joves— li ha germinat a les entranyes i les hi ha omplert d'arrels insidioses, que no la deixen expirar amb tranquil·litat.» (p. 59-60)

- a) Després de llegir tot el relat, digueu si creieu que l'esfereïment i la por de l'àvia tenen justificació.

La por de l'àvia neix del fet que hi ha una existència després de la mort. Per tant, no li fa por allò "desconegut", sinó que està convençuda que després tindrà problemes per les discussions dels morts que l'esperen a l'altre barri.

- b) Comenteu amb els vostres companys aquest tema i establiu dos grups de persones: els que tenen por al que es poden trobar després de la mort i els qui tenen por a la pròpia mort.

2. Jesús Moncada aprofita, enmig de la història principal, per a fer-nos conèixer algunes coses de la tia Ramona, «la que recorda fins i tot els records dels altres». A través d'ella sabem quin és l'origen del neguit de l'àvia:

- a) Mitjançant la informació que hi ha al text, feu un retrat de la tia Ramona i expliqueu com devien ser les seves trobades amb Honorat, l'apotecari.

Es tracta d'una dona amb molta memòria i també molt xafardera, que sap tot el que passa al poble. Entenem que va tenir una relació sentimental amb l'apotecari, fora de qualsevol lligam matrimonial. Això ens indica que també és una dona independent i deslligada de la moral catòlica de l'època. Aquest vincle reforça una vegada més la imatge dels mequinensans com uns éssers desinhibits.

- b) Gràcies a la tia Ramona es pot comprendre la reacció de l'àvia quan va morir l'avi. Justifiqueu la pressa de l'àvia a tallar la figuera.

Ella es va sentir menyspreada pel seu marit, que va prendre una decisió unilateral sense tenir en compte el seu criteri, de mestressa de la casa. Va ser una mena de venjança pòstuma cap al seu marit. Entra en joc la idea del matrimoni tradicional, en el qual l'home mana per sobre del criteri de la dona. En molts d'aquests casos, quan el marit moria, les dones ho vivien com un alliberament. Serrar la figuera és una metàfora d'aquesta llibertat.

3. Al text ens queda clara l'opinió de l'àvia sobre la figuera plantada al pati; tot eren desavantatges. Feu una llista dels desavantatges que queden explicitats al text. Afegiu-hi algun avantatge que podia tenir la presència de la figuera.

Tapa la llum del sol, impedeix estendre bé la roba, les arrels esquerdarien les parets de la casa. També, en positiu, pot proporcionar ombra i frescor a l'estiu, pot donar fruits per menjar, etc.

4. El relat, com és habitual en la prosa de Moncada, és ric en locucions i frases fetes que contribueixen a donar agilitat i un to popular al text. Expliqueu la diferència entre locució i frase feta i, després, feu frases que incloguin les locucions i frases fetes que hem seleccionat i que permetin copsar-ne el sentit:

Locució: Grup de mots que té el valor semàntic o sintàctic d'un sol mot.

Frase feta: Expressió d'ús corrent, en tots els nivells socials i culturals d'una llengua, que té un significat i una forma estereotipada, fixa i invariable, el significat de la qual no pot ser deduït del significat dels seus components, i que gairebé mai no es pot traduir literalment d'una llengua a una altra. És utilitzada normalment en sentit figurat.

Locució/frase feta	Significat
li va escalfar el llit manta vegada	
si no va mau, no bada boca	
que si això i que si allò, i que si tomba i gira	
fins que en tingué prou	

Locució/frase feta	Significat
havia covat el seu ressentiment durant anys i panys	
recorda fil per randa	
necessitaren déu i ajut	
sempre tenia la pólvora a torrar	
es veu el trill als garrons	
la por se la menja	

En els següents enllaços podeu trobar diccionaris especialitzats en frases fetes que us poden ajudar a completar la tasca:

- [Paremiologia catalana comparada digital](#)
- [Diccionari de sinònims de frases fetes](#)

«Els delfins»

1. El protagonista del conte, que ens fa les seves explicacions en primera persona, està ben satisfet de la desimboltura amb què ha donat el condol i ha fet altres rituals socials durant l'enterrament de Constantí Cirera. Llegiu el text següent i, després, feu les activitats que us proposem.

[...] «tothom és sempre tan pendent de mi que qualsevol gest dubtós, qualsevol paraula més enllà d'una altra podrien provocar un desastre: quan la bola de la murmuració comença a rodar, malament rai; no saps mai què en resultarà. I, avui, encara havia de tenir més cura que els altres dies.» (p. 64)

- a) Per quin motiu està tan pendent de no dir cap paraula o no fer cap gest que es pugui malinterpretar? Considereu que és una cosa important o que és una nimietat? Raoneu la resposta.

La gràcia del text torna a venir de la ironia, del contrast. El narrador està convençut que la seva tasca és importantíssima i es dona més importància de la que té realment a efectes pràctics. Com passa habitualment al poble, està molt preocupat pel “què diran”, els comentaris a l’esquena.

- b) Expliqueu què és la murmuració, quins mecanismes usa i quins efectes pot tenir.

La murmuració són els rumors que es propaguen amb molta velocitat i fan un efecte de “bola de neu” que després és molt difícil d’aturar o de revertir.

- c) Pel que el narrador diu sobre la murmuració, com us imagineu el funcionament d’aquest mecanisme dins de la microsocietat mequinensana?

Ens podem imaginar perfectament que, entre els mequinensans, farien comentaris en veu baixa durant el mateix enterrament per comentar què està passant i qui s’està comportant com pertoca o no.

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

2. Poseu exemples de casos concrets de murmuració que conegueu, sigui vivencialment, sigui perquè us els han explicat o pels mitjans de comunicació. Quins interessos podia haver-hi al darrere i quines conseqüències es van produir? Debateu sobre algun dels casos exposats i aporteu possibles solucions al conflicte originat.
3. Si bé el narrador ens ha explicat el seu comportament en l’enterrament que s’ha realitzat poc abans de posar-se a escriure, aviat descobrim que el seu paper va molt més enllà de l’actuació d’aquell dia concret:

[...] «la veritat era que vaig assumir la tasca —perquè ho és, i feixuga— a fi de dignificar el moment, tan colpidor, dels adéus i atallar el desori que sempre s’hi produïa [...] Em costà imposar-me, donar a entendre al personal amb el meu exemple que allò no es podia fer de qualsevol manera i que jo era la persona imprescindible per a posar ordre en aquell batibull.» (p. 65)

- a) Feu una petita dramatització basada en allò que Miquel, el sastre, ens explica que passava durant els enterraments, abans que ell assumís *el privilegi de ser sempre el primer a passar a donar el condol*.

Pot ser una activitat divertida de *clowns*, per jugar amb l’expressió corporal i també de repetició de certes fórmules d’oralitat, com les expressions per donar el condol. Es tractaria que els alumnes s’anessin atapeint en aquesta fila d’encaixades de mans, es confonguessin en l’ordre, diguessin coses que no toquen, xoquessin entre ells, acabessin donant la mà en postures de contorsionista, etc. Un bon exemple d’aquest tipus de teatre es podria trobar visionant algun gag del grup Tricycle.

- b) En quins fragments descobrim que Miquel es veu obligat a ser molt mesurat i equànim? Quines característiques ha de tenir, segons ell, la persona que faci el paper que fa ell?

Quan es posa en comparació amb els possibles “delfins”, els successors que el poden substituir. Ha de tenir bona presència física, ser educat, elegant, i no fer diferències segons la categoria del difunt.

4. Observeu allò que el narrador explica de si mateix i el to que usa. Escriviu cadascú de vosaltres tres adjectius que descriguin la seva manera de ser.

Presumptuós, egocèntric, fatxenda, presumit, vanitós... És tot el contrari d’allò que es pensa que és.

5. La seva preocupació actual és qui ocuparà el seu lloc quan ell el *deixi vacant* i si el *successor* serà digne de fer una funció que ell considera importantíssima.

Ompliu el quadre amb les virtuts i els defectes que troba a cada un dels candidats a succeir-lo:

	Joan Campells	Joaquim Coloma	Pere Cistella
Virtuts		Té bona presència	
Defectes	És massa baixet	És bastot i tibet, massa pinxo.	És més simpàtic als enterraments de gent important que a la resta.

6. Expliqueu la relació entre la *lluita per la successió* i el títol del conte, tot responent les preguntes següents:

a) Quina monarquia usava originàriament el nom de *delfí* per a designar el pretendent a la corona?

La monarquia de França.

b) Quina extensió de significat ha tingut aquest mot? Coneixeu altres casos en què s'usi?

En política, per exemple, per parlar dels candidats a substituir el líder d'un partit. També en el món empresarial, quan es postulen persones per assumir algun càrrec rellevant.

c) D'acord amb el to del conte, queda justificat el títol «Els delfins»? A quins personatges es refereix?

Sí, perquè la preocupació màxima d'aquest senyor és trobar algú que estigui a la seva altura. Es refereix, doncs, a Joan Campells, Joaquim Coloma i Pere Cistella.

7. Quasi al final del conte, i referint-se a Joaquim Coloma, s'afirma: *qui és fill de gat una hora al dia caça rates*. Expliqueu el sentit d'aquest refrany i conteu alguna situació que l'exemplifiqui.

És similar a la que diu que *els testos s'assemblen a les olles, pel cul o per les vores*. Vol dir que els fills sempre acaben tenint alguna semblança amb els seus progenitors.

8. Expliqueu també el sentit d'aquests altres refranys, referits a la relació entre pares i fills, tot comentant la possible validesa de l'ensenyament que pretenen transmetre:

Refrany	Validesa?
Els plats s'assemblen a les olles.	
L'exemple dels majors fa bons o dolents els menors.	
Diuen els infants el que senten dir als grans.	
Cada criatura fa segons sa natura.	
Criatura que al mes no riu, entre bèsties viu.	
De pare sant, fill diable.	
A pare guardador, fill dissipador.	

Refrany	Validesa?
El pare, pastor; el fill, senyor, i el nét a captar.	
Bona mare cria bona filla.	
Mare piadosa cria la filla tinyosa.	
Mare treballadora, filla gandula.	
Fill de viuda, mal criat o mal acostumat.	
D'una bona mare, preneu-ne la filla; d'una bona planta planteu la vinya.	
Del pecats dels pares, els fills en van geperuts.	
A tothom plau el seu cant i el seu infant.	
El fill que s'assembla al pare, honra la mare.	
Creixen els infants i creixen els treballs.	
Si els fills no vas adreçant, ells t'adreçaran.	
Assots de pare honren, assots de botxí afronten.	
La filla a filar i el fill a llaurar.	
Molts fills i poc pa, anar a captar.	

«Un enigma i set tricorns»

1. El títol fa referència al cas que han de resoldre els set guàrdies de la guarnició de la vila. Les ordres de les altes jerarquies són taxatives: cal acabar amb l'escàndol i arrestar el culpable:

- a) Enumereu i descriu els diferents guàrdies civils que apareixen esmentats al relat. Que tenen en comú els noms d'aquests personatges? S'assemblen als dels mequinensans?

El sergent Don Hermógenes Martínez, el guàrdia Epifanio Torrijos *la Broca*, el guàrdia Marcelino i el guàrdia Rufino. Són noms d'arrel castellana, que sonen molt tradicionals i contrasten molt amb els noms habituals mequinensans.

- b) Observeu el to que usa Jesús Moncada quan parla dels guàrdies civils. Com el qualificaríeu?

És molt irònic i sarcàstic, fa molta mofa del físic i del comportament dels personatges. Ara bé, cal tenir en compte que el final del relat humanitza, i molt, el sergent de post Don Hermógenes.

- c) Expliqueu de quina manera el zel investigador dels guàrdies altera la vida dels vilatans. Detalleu, de manera especial, el motiu pel qual podia ser perillosa la presència de la cotorra Salomé al Cafè de la Granota.

Alteren les converses quotidianes dels vilatans. La cotorra Salomé, com que no es pot controlar què diu, podria explicar alguns dels secrets que només coneixen els vilatans.

2. Durant aquells dies es conversava sobre temes que no poguessin comprometre. De temes, s'esmenten: dones, carbó, riu, collites. Si aquests eren els temes de poc compromís, i vist el tarannà que Moncada atribueix habitualment a la gent de Mequinensa, plantegeu una hipòtesi sobre quins eren els temes que podien comprometre.

Bàsicament, de política i de crítica, per tant, del règim franquista.

3. El tricorni és el barret negre i amb tres puntes que habitualment usava el cos de la Guàrdia Civil. El terme està usat, per tant, en sentit metonímic. Investigueu si hi ha altres noms referits al cos de policia que funcionin de manera similar. Per què penseu que és així?

Per exemple, a la policia franquista se'n deien els *grisos*, pel color que vestien. Fer servir aquestes denominacions mostra un menyspreu perquè unifica tot un col·lectiu sota un mateix epígraf purament estètic, que té unes connotacions més aviat lletges.

4. En el text següent constatem que, amb les indagacions i l'enrenou, no es va aconseguir res de res:

«Efectivament, l'informe elaborat per la Broca, escrit al dictat, amb cal·ligrafia anglesa sobre paper de barba, pel guàrdia Rufino, i conegut per la població a través del sereno, molt ben relacionat amb alguns elements femenins de la caserna, no oferia res d'inhabitual. [...]

Ara bé, del que havia provocat aquell enrenou del diable, aquell terrabastall atordidor, ni una confidència, ni una indicació, res.» (p. 72-73)

- a) En una demostració de fina ironia, a continuació d'aquest *res d'inhabitual* hi ha tot un reguitzell de conductes i activitats que en aquella època (principi dels anys seixanta)

eren perseguides. Enumereu-les i diferencieu les activitats que avui continuen sent punibles de les que són legals, és a dir, que només eren castigades per la legislació repressiva de la dictadura franquista.

Reunions polítiques, trobades d'amants, caceres il·legals, contraban durant el comerç de llaüts, prostitució camuflada de visites de cortesia, partides il·legals de pòquer. Excepte les reunions polítiques, les altres segueixen sent activitats il·legals o al·legals.

- b) Les anades nocturnes d'Horaci, el sereno, a la caserna de la Guàrdia Civil, aquí només insinuades, tornen a aparèixer al final d'«Amarga reflexió sobre un manat de cebes». Llegiu el fragment corresponent i mireu quin rendiment es treu en aquell cas.

Les visites de l'Horaci a la caserna serveixen per accedir a informació privilegiada sobre les activitats de la Guàrdia Civil.

- c) El narrador ens reserva tres sorpreses, cadascuna en el moment oportú. Expliqueu quin és l'element sorprenent en cada una:

- El fet tan terrible que, davant d'ell, les malifetes més grans són qualificades com a res d'inhabitual.

A Mequinensa, tot i la presència de la Guàrdia Civil, els fets delictius se segueixen succeint amb total naturalitat i simpatia. De fet, fins i tot i participen els mateixos policies, com ja s'insinua amb la presència del don Hermógenes a les partides de pòquer.

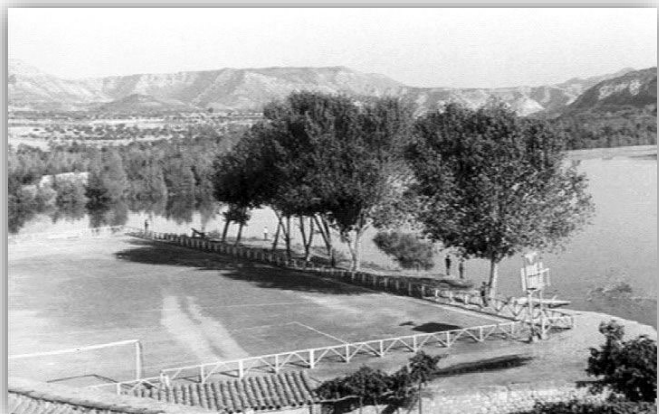
- La resposta de mossèn Silvestre al responsable dels fets quan aquest es va a confessar el dia anterior al darrer i decisiu partit de la temporada.

Mossèn Silvestre és un seguidor radical de l'equip de futbol del poble. I es deixa endur més per aquesta passió que per les seves obligacions eclesiàstiques.

- La identitat de l'àrbitre pirata.

Don Hermógenes Martínez, el sergent de post de la vila.

5. El cert és que l'actuació que ha provocat tant d'escàndol a la comarca i tant d'enrenou a la vila comporta certs avantatges per als interessos de l'equip de futbol local, que és el mateix que dir els interessos de tota la vila, tal com es dedueix del text següent. Llegiu-lo i, després, expliqueu exactament com actua l'àrbitre pirata i per què la majoria de mequinensans veu positiva la seva actuació. Expliqueu també el que diuen les veus discordants:

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

«Tanmateix, els espectadors van sospirar, alleugerits: l'àrbitre pirata, el desconegut capaç d'imitar el xiulet dels col·legiats amb una traça diabòlica, havia reaparegut sense deixar-se acovardir per les forces de l'ordre, que li seguien el rastre.

Les intervencions del misteriós personatge havien començat, miraculosament, feia un parell de mesos, en iniciar l'equip de la vila una davallada inexplicable [...]. Per això, aquelles actuacions de l'àrbitre pirata, rares però precises i eficaces a l'hora de desbaratar les jugades més perilloses dels contraris, foren molt agràides.» (p. 75)

L'àrbitre pirata actua aturant el joc cada vegada que hi ha una jugada de perill de l'equip rival. La gent n'està satisfeta però n'hi ha d'altres que pensen que això, a la llarga, els sortirà car quan enxampin l'infractor i els castiguen per transgredir les normes.

6. Identifiqueu els espectadors qualificats *d'espècie nòmada* i els qualificats *d'espècie sedentària* i digueu quina relació poden tenir amb l'actuació de *l'àrbitre pirata*.

L'àrbitre pirata és dels espectadors peripatètics o nòmades, perquè es va movent pel camp i actua des de diverses posicions. En canvi, els sedentaris, podrien semblar d'entrada més subversius perquè s'agrupen en funció d'interessos polítics i, a priori, podria semblar que s'hi amaga el malfactor.

7. Quan s'apropa l'últim i decisiu partit està a punt d'anar-se'n tot en orris:

- a) Analitzeu els arguments que fa servir el capellà per convèncer l'autor dels xiulets que ha de seguir actuant, ni que sigui un cop més.

En realitat, el malestar que sent és producte d'una mala digestió. I, en realitat, és Déu qui li ha atorgat un do diví que ha de fer servir amb molta responsabilitat, perquè si l'equip baixava de categoria sí que hi hauria conseqüències polítiques greus al poble, perquè la gent ja no estaria "distreta" amb el futbol.

- b) Expliqueu el petit complot que es produeix i el paper protagonista que hi té Cristòfol, el vellet que explica les històries al nostre cronista.

S'alien amb el capellà per estabornir el sergent la Broca, ja que tots tres són "amics" de la Marieta Peris i li fan visites d'amagat. Així la Broca no pot assistir al partit i l'àrbitre pirata pot actuar més tranquil.

- c) Observeu en què es basen les estranyes relacions entre mossèn Silvestre i el vell Cristòfol.

En el vincle que tenen tots dos amb la Marieta de Peris. És "estraný" que un capellà tingui contactes amb dones d'aquest tipus, però ja se sap que la mequinensana és una societat molt promíscua.

8. Diferents grups i personatges locals havien intentat apropiar-se dels beneficis d'un desenllaç tan favorable per al poble i havien donat versions interessades del fet ocorregut durant l'últim partit. Escriviu quines són aquestes versions:

Grups o personatges	Versió
Dreta local	Era una intervenció celestial, un miracle.
Caterina, la Bruixa	Era efecte dels seus encanteris i va cobrar del club per aquesta feina.
Partits polítics	S'atribuïen l'acte heroic per arreplegar vots.

9. Sovint es diu que no s'hauria de barrejar esport, futbol, i política. Creieu que realment és així? Què fan els mequinensans? Recordeu alguns fragments del conte «Futbol de ribera» que us poden servir també d'exemple.

Clarament futbol i política van de la mà, perquè els equips de futbol representen col·lectius humans i generen identitat, una qüestió que va de la mà de la política.

«Amarga reflexió sobre un manat de cebes»

1. Són innumbrables les vegades que Manuel la Lloca fa aparicions nocturnes per diversos indrets de la vila, sempre nafrat i *fet un pendatxo*. Horaci, el sereno, en l'episodi narrat l'acompanya cap a casa i, llavors, la Lloca se sincera:

«Maleïdes cebes, Horaci, maleïdes cebes! Per què l'havia de robar, aquell manat, insensat de mi, tanoca de mi, ruc de mi, de l'horta del Pasqual, si jo en tenia de més lluïdes a la meva? Per què m'havia de guipar en aquell precís moment el malparit de Pere Sabata, el qual va anar igual que un llamp a contar-ho al sergent? Ja vam ser-hi! Em van dur a la caserna i allí va eixir tot a la llum, les cebes i el que no eren les cebes [...].» (p. 90)

- a) Enumereu tot *el que no eren les cebes*, és a dir, els fets delictius que havia comès la Lloca.

El Manuel la Lloca havia ajudat el seu pare a fer diversos robatoris a gent del poble i rodalies.

- b) Expliqueu per què la Lloca s'ha vist obligat a fer de confident de la Guàrdia Civil.

Li fan xantatge els policies perquè saben que és un malfactor. Aleshores el deixen lliure a canvi que els expliqui els secrets que sap d'alguns dels habitants del poble.

- c) Raoneu per què la Lloca maleeix un manat de cebes, un manat de cebes molt concret.

Perquè justament el Pere Sabata el va enxampar robant un manat de cebes i va anar-ho a explicar a la policia. Des d'aquell moment li van oferir el tracte de col·laborar amb la policia a canvi de no entrar a la presó. Això el va convertir, però, en un pària per a la resta de la societat mequinensana.

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

2. Manuel la Lloca explica a Horaci que està condemnat a rebre de tothom i pertot arreu: per si no en té prou amb els cops que arreplega a la caserna, quan surt l'esperen aquells que l'acusen de delator:

«—Sí, Horaci, sí, estaria millor a la presó. Perquè tu ja saps què passa. Estic desesperat. Cada cop que surto de la caserna, més blau que una albergínia, ja que, tant si callo com si parlo —i parlo sempre— em foten llenya per aquest món i l'altre, comença l'altra funció... I, avui, Déu n'hi do!» (p. 66)

- a) Expliqueu quina és *l'altra funció* i els motius pels quals diferents grups i persones, tan diversos també, l'han apallissat quan ha sortit de la caserna, una estona abans de la conversa amb Horaci:

- Anarquistes – Tres caçadors de la colla del Negre
- Comunistes – El senyor rector

Tots aquests col·lectius de mequinensans l'apallissen, també, per separat, per venjar-se del fet que ha cantat els seus secrets a la policia.

- b) Expliqueu què vol dir l'expressió *més blau que una albergínia* i recolliu altres modismes que continguin noms de colors, com, per exemple, «vermell com un tomàquet».

Negre com el carbó, Blanc com la neu, blau com el mar, etc.

3. El relat s'acaba amb la convicció que la Lloca està condemnat per sempre més a rebre de totes dues bandes: necessita una informació si no vol que el sergent de la Guàrdia Civil l'atonyini:

- a) Quina és aquesta informació?

Qui està preparant la vaga de la mina Segre. El sereno Horaci Campells té un cunyat que hi treballa.

- b) Quin xantatge planteja a Horaci i com reacciona Horaci?

Si no l'hi explica, ell confessarà que l'Horaci té d'amant la dona d'un dels guàrdies civils de la vila. L'Horaci no s'acovardeix amb el xantatge i ell acaba, també, clavant-li una bona allisada.

- c) Quin paper té en aquest cas i en el conjunt del relat el dietari d'Horaci, el sereno de la vila?

Permet conèixer detalls de la vida nocturna dels mequinensans i, concretament, en aquest cas, del nombre exacte de cops que va rebre el pobre Manuel la Lloca, perquè el responsable n'és el mateix Horaci.

4. Sota l'aparença còmica habitual en Moncada, aquest és un relat que presenta una situació nova, seriosa, respecte els contes anteriors. Quin tipus de personatge és Manuel la Lloca? Quina diferència presenta respecte la resta de mequinensans?

Fins ara Moncada ha presentat els mequinensans com un poble de gent progressista i antifranquista, en general. Manuel la Lloca en aquest cas, però, és una víctima d'aquesta confrontació civil entre els habitants del poble i la policia. I és per aquest motiu que rep per les dues bandes. És un personatge que, rere l'aparença còmica, amaga un transfons poc amable. Gent obligada a col·laborar amb el franquisme per salvar la pell.

«L'assassinat de Roger Ackroyd»

1. Quina tècnica usa l'escriptor per anar-nos presentant les motivacions que van portar el protagonista a engegar-li una perdigonada a Teodor de Peris? Qui són els dos interlocutors del relat? Des de quin punt de vista ens són presentats aquests dos interlocutors?

El conte té forma de monòleg i ens presenta la interacció des del punt de vista del Damià, que explica al jutge de pau, Sebastià, els motius

pels quals ha disparat a Teodor de Peris. Tot el monòleg és una explicació autojustificativa dels fets davant del representant de la justícia.

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

2. A l'acusat, Damià, li agraden molt les novel·les de detectius i així ho manifesta al jutge de pau:

«Sempre ho he dit: que no em vinguin amb cinema, ni amb futbol, ni amb teatre, ni amb res de res; amb una novel·la de detectius —però de les bones, eh? on els policies i els assassins són com Déu mana— perdo el món de vista, m'esteranyino el cervell i m'ho poso tot a l'esquena: els maldecaps de la feina, la nafra de l'estómac, i fins i tot la dona, que cada dia que passa es torna més rondinaire. Ara, no hi ha cosa que m'emprenyi tant com les interrupcions mentre llegeixo.» [...] (p. 96)

Precisament el problema es presenta perquè no ha pogut fer una lectura tranquil·la de la novel·la en qüestió. Enumereu totes les interrupcions de què ha estat objecte el nostre protagonista i en quina mesura li han alterat els ànims.

Primer l'interromp la dona, la nit abans. Després el Xapa, que deixa la furgoneta al davant i xerra sense parar. Després la dona un altre cop. Després arriba al cunyat, Un altre cop la dona i finalment el Teodor de Peris.

3. Tanmateix, la gota que ha fet vessar el got ha estat una interrupció una mica especial. Què li ha dit Teodor de Peris perquè Damià reaccioni engegant-li un tret? Feu la defensa de l'acusat i intenteu demostrar que no és, en absolut, una persona violenta.

Li ha explicat el final de la novel·la, el que ara se'n diu un *espòiler*. Tractant-se d'una novel·la negra d'Agatha Christie, que en gran part basa la seva efectivitat en la sorpresa final, és fer-li una bona barrabassada. Cal demostrar que, com explica l'acusat, prèviament a aquesta situació, ell ha anat patint unes situacions d'estrès que l'han portat al límit. A més, és evident que la violència li genera rebuig perquè quan veu una gota de sang es mareja i cau rodó; per tant, no tenia cap intenció real de fer mal.

4. En alguns moments, l'explicació dels fets ocorreguts i l'explicació de l'argument de la novel·la s'entrellacen. Anoteu aquells fragments en què aquest fet origina malentesos entre Damià i Sebastià, el jutge de pau, i digueu quin efecte es produeix.

Produeixen un efecte còmic, perquè els familiars i habitants de Mequinensa que interrompen l'explicació de la novel·la apareixent al mig de la trama del Roger Ackroyd. Són un contrast entre una trama i l'altra, un dels grans mèrits d'aquest conte.

5. Com heu vist, el títol d'aquest relat és el mateix que el de la novel·la que va començar a donar fama a Agatha Christie, i que es va publicar l'any 1926:

- a) Busqueu informació sobre aquesta escriptora anglesa i documenteu-vos també sobre la manera d'actuar i els mètodes d'investigació dels seus dos principals investigadors, Hèrcules Poirot i Miss Jane Marple.
- b) Si algú de classe ha llegit obres d'aquesta autora, pot explicar algun dels seus relats, principalment *El misteri del tren blau*, *I aleshores no en quedà cap (Deu negrets)*, *Després del funeral*, *Assassinat a l'Orient-Express*, etc.
- c) Hi ha moltes obres d'Agatha Christie sobre les quals s'han fet pel·lícules i sèries de televisió. Informeu-vos sobre qui les ha dirigit, qui les ha protagonitzat, quan s'han filmat, etc. Quina famosa actriu i model catalana va sortir en una d'aquestes adaptacions?

Teresa Gimpera és una de les protagonistes de l'adaptació cinematogràfica de *Deu negrets*.

- d) Quins altres autors i obres coneixeu que es puguin inscriure dins del gènere de la novel·la policíaca amb enigma?

6. Aquest conte té una vessant molt teatral. Repartiu-vos els personatges de l'obra i adapteu les següents escenes del conte a format de microteatre. S'ha de transformar el discurs del narrador en un breu diàleg amb la resta de personatges.

Aquesta [interpretació teatral](#) us pot ajudar.

Personatges	Escena
Damià, Dorotea	p. 97. Al llit, ell vol llegir i ella vol dormir
Damià, Xapa	p. 98-99. Davant de casa, el Xapa li explica les seves habilitats amb la canya i el salabre.
Damià, Dorotea	p. 99-100. Discussió amb la dona
Damià, cunyat	p. 100. Discussió amb el cunyat
Damià, Teodor de Peris	p. 103. Diàleg i escopetada final

7. Reescriu el relat de manera que el jutge Sebastià faci sentir directament la seva veu. És a dir, escriu el relat en forma dialogada, a base de preguntes i observacions per part de Sebastià i respostes argumentades per part de Damià.

«Amor fatal en decúbit supí»

1. Els fets del conte passen en el curt interval d'uns minuts. És mitjanit i trobem Gervasi Fenolleda, propietari d'una empresa minera, abatut i convençut que no pot continuar pel mateix camí, fent el soliloqui següent:

«Quin oprobí, quina ignomínia, quina infàmia! Ell, el senyor Gervasi Fenolleda, assegut en la butaca de cuir vermell que havia acollit generacions de ferotges — si no majestuosos— Fenolleda, vestit només amb els mitjons i la camisa! I sense corbata!» (p. 107)

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

Digueu per què Gervasi apareix ridícul en aquesta escena i quin contrast fa amb la galeria de solemnes retrats dels seus avantpassats.

Gervasi Fenolleda està mig desvestit i amb roba interior. Davant dels avantpassats, que ens els quadres apareixen amb posat sorrut i greu, la imatge del darrer descendent mig desvestit sembla una falta de respecte al seu llinatge. Està assegut en una butaca històrica amb un vestuari i una actitud totalment inadequada.

2. Gervasi es pregunta com ha pogut caure tan avall i se sent culpable:

- a) Expliqueu el paper que hi ha pogut tenir el tipus d'educació que ha rebut i la repressió sexual que ha sofert per part de la seva dona.

Ha rebut una educació catòlica en què el pes de la culpa i del pecat són molt importants. Per tant, davant de qualsevol relliscada moral, com sembla el cas, se sent molt malament i pensa que ha fallat davant de Déu.

- b) S'autoqualifica de *monstre* i de *diplodocus*, sense recordar ben bé què és un diplodocus. Això serveix perquè sapiguem algunes coses sobre la seva època d'estudiant. Recolliu-les.

Penseu en les lliçons de ciències naturals que havia rebut a l'internat dels germans maristes de Lleida. Se li barregen els records de la classificació d'insectes, la llista de reis francesos i retalls de noms que podien ser de rius asiàtics. Podem deduir que era una escola molt tradicional amb un ensenyament purament memorístic.

- c) Tot seguit es pregunta què dirien, si el veiessin, un seguit de persones que formen part de la seva vida. Escriviu amb quins trets són presentades aquestes persones:

- Natàlia, la vella minyona de confiança de la casa: l'ha criat i l'estima amb bogeria, igual que un fill.
- Júlia, la seva dona: model de castedat. Una santa, un espill de puresa.
- Julieta, la seva filla: àngel amb tirabuixons de mel.

3. Més tard podem descobrir la causa del seu sentiment de culpa:

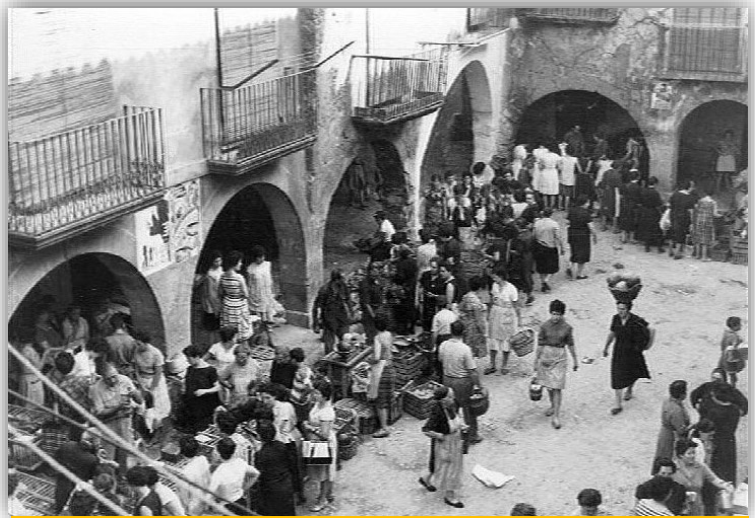
«No hi havia res a fer, allò era irrefutable i no valia ficar el cap sota l'ala, igual que un estruç. Ell, el senyor Gervasi Fenolleda, Lignits de l'Ebre, S. L., casat amb Júlia Figueres, Lignits del Segre, S. L., era un adúlter.» (p.108)

- a) Expliqueu en què consisteix l'adulteri. Valoreu la seva presència en molts dels relats de Jesús Moncada.

És un fet que es repeteix sovint als contes perquè és un exemple del caràcter disbauxat dels mequinensans. Aquí la gràcia és que el "practica" una persona d'ordre i rectitud moral que no s'hauria de deixar endur per aquestes baixes passions. La gràcia final, però, és que aquesta rectitud moral és el que fa que ell es consideri adúlter quan en realitat, no ho és, perquè només s'ha estat masturbant amb la fotografia d'una famosa actriu.

- b) Veient el patrimoni de Gervasi i el de la seva dona, fins a quin punt el seu matrimoni s'ha realitzat per interessos econòmics i empresarials?

És evident que entre famílies adinerades hi havia interessos a l'hora d'unir patrimonis mitjançant els casaments. Això explica, també, la poca fogositat d'aquestes unions matrimonials, perquè els protagonistes es casaven, sovint, sense sentir cap interès l'un per l'altra.

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

- c) Valoreu la satisfacció de les relacions matrimonials de Gervasi i Júlia.

Molt baixa. Ella és presentada com una catòlica recalcitrant que sempre busca excuses per no tenir relacions sexuals sota l'emparedament de preceptes religiosos molt rocambolescos i, per tant, còmics.

4. A Gervasi, la consciència de pertinença a la nissaga dels Fenolleda li dona forces:

«Es posà brusquement dempeus, inflà el pit i obrí els ulls. La seva mirada recorregué orgullosament la filera de mascles Fenolleda retratats a l'oli en posat d'arrogància, els quals s'arregleraven per ordre cronològic i d'esquerra a dreta, a la paret del fons.» [...] (p. 109)

- a) Recolliu el que anem coneixent dels components de la nissaga dels Fenolleda a mesura que Gervasi va contemplant els seus retrats:
- Arseni Fenolleda: fundador de la nissaga, contrabandista de comerç de llaüts amb més d'un crim a les espatlles.

- Tobies Fenolleda: es va casar amb la propietària d'una mica de carbó i van enriquir-se amb el seu comerç gràcies a la demanda de la guerra de Cuba.
- Simplici Fenolleda: un caragirat que ha fet negocis seguint sempre els vents que marcaven la política. Passant de republicà apassionat a franquista aferrissat.

b) Quina opinió us mereix la doble moral de la nissaga, del parents pròxims i, fins i tot, de la mateixa Natàlia?

Torna a ser una pràctica habitual en la narrativa de Moncada. La doble moral de la gent rica, que prediquen en públic uns comportaments però en tenen uns altres en privat. La minyona, una figura també present a altres obres de Moncada, és l'única persona que pot conèixer de primera mà aquestes situacions perquè és la representant de la classe treballadora que els veu en els moments d'intimitat i els coneix de portes endins. La Natàlia en aquest cas, però, sembla que fins i tot senti admiració per algunes de les fites aconseguides pels Fenolleda del passat.

5. Quan acaba el recorregut pels retrats dels seus avantpassats, la visió completa de l'objecte de desig que hi ha al sofà el torna a temptar. Però el sentiment de culpa el traïx: es veu ell mateix a l'infern. Quin efecte persegueix Moncada, quan afegeix l'incís que potser crema amb el carbó de la seva empresa?

«L'últim dels Fenolleda es veié posat a bullir en una cassola, voltat de dimonis que atiaven el foc sense descans —qui sap si fins i tot l'alimentaven amb carbó de Lignits de l'Ebre, S. L. — tot i evitant amb les seves forques punxegudes que ell pogués eixir del recipient.» (p. 112)

Que a l'infern facin servir el carbó de la seva empresa implica que és culpable d'alguna mala praxi, també laboral. Veient els antecedents familiars, sembla clar que l'empresa del Fenolleda no deu complir amb tots els requisits de tributació, per exemple, perquè si no, costa d'explicar aquest enriquiment tan accelerat.

6. Finalment, pren una sublim decisió i es produeix una escena tragicòmica:

«Perquè, en aquell moment, el Gervasi, malgrat anar vestit només amb una camisa —blanca— i uns mitjons —negres—, infonia el respecte d'un heroi de tragèdia antiga rebel·lant-se contra el fat advers.» (p. 114)

a) Quin sentit alliberador de les seves culpes té l'apunyament de l'objecte de la seva passió *adúltera*?

Acaba convertint-se en un “crim passional” grotesc i ridícul. Algú que intenta ser el que no és. Un home amb caràcter fort i dominant com ho eren els seus avantpassats en comptes del pusil·lànim que és ell.

- b) Opineu sobre les possibles perversions de Gervasi Fenolleda, sabent com sabem que comet *adulteri* amb una fotografia i que, després, l’apunyal.

És un home turmentat per la moral catòlica i per la influència del mateix caire de la seva dona. Això li ha generat complexos i fílies sexuals estranyes, com la de sentir-se atret per fotografies.

- c) Claudia Cardinale és una actriu italiana molt de moda a les dècades dels seixanta i els setanta, que aleshores era considerada una *sex-symbol*. Si l’escena es produís actualment, quins actors o actrius creieu que tindrien més probabilitats de ser sobre el sofà de Gervasi Fenolleda?

Claudia Cardinale

- d) Fixeu-vos en el fet que tot el relat sigui un joc d’imatges, les dels retrats dels avantpassats i la d’una actriu. Què significa?

Hi ha un joc constant entre aparença i realitat. Allò que projectem i allò que realment som. Davant les imatges immaculades dels seus avantpassats, la imatge de la vergonya del Fenolleda actual, sent “infidel” amb una fotografia. És molt còmic, grotesc i ridícul per al personatge. Vol ser infidel i n’és incapaç, en realitat.

«Guardeu-vos de somiar genives esdentegades»

1. Aquest és el relat estructuralment més complex del recull de contes. Ens presenta diverses escenes en què els personatges actuen de manera simultània fins a confluïr en un tràgic desenllaç. A més, s'hi sumen els contrapunts de detalls que ens marquen també una visió restrospectiva dels fets. Assenyala, de cadascun dels personatges, per quins llocs passen fins a trobar-se a l'escena final.

	Personatges	Lloc
1	Gabriela Cabanelles i el seu fill	Autocar de línia de Lleida, passen per Torrent de Cinca, s'acosten a la vila, parada d'autobusos de Mequinensa.
2	Marcel·lí, espòs de Gabriela	Moll i oficines de la mina Pedret, Cafè del Centre, Cafè de Silveri, parada d'autobusos de Mequinensa.
3	Carlota, sogra de Gabriela	Casa seva, carrers de la vila, Cafè de Silveri, parada d'autobusos de Mequinensa.
4	Adelaida, mare de Gabriela	Casa seva, Cafè de Silveri, parada d'autobusos de Mequinensa.

2. Analitzeu la conducta i els sentiments de cada un dels personatges. Jutgeu el comportament adúlter de Marcel·lí quan viatja a Tortosa per motius de feina.

És interessant aturar-s'hi perquè permet indagar en la percepció del matrimoni en aquella època. El Marcel·lí autojustifica el seu comportament a partir del caràcter esquerp de la dona, que s'ha tornat taciturna a mesura que, segons ella, el fill emmalaltia.

És una situació normal a l'època en què se situa el relat, anys seixanta, en què semblava normal que si un home no estava satisfet amb «el que tenia a casa» havia de «buscar-ho a fora». Hi ha un masclisme implícit inherent a la societat del moment. Això es veu en la visió de la mare i la sogra, que comprenen perfectament el comportament infidel del marit.

3. Destrieu aquells detalls del relat que ens permeten saber que es va celebrar un judici a Gabriela.

A la pàgina 119 ja es fa referència que el xofer de l'autocar va declarar en un procés davant d'un jutge. A la pàgina 124, surt una testimoni, Joana Ribes. Finalment, a la 128 hi ha el testimoni del cobrador del bus, que dona la clau final de la resolució.

4. Les referències al judici i el final de la narració ens permeten deduir que Gabriela va matar alguna de les tres persones que l'estaven esperant. Quin motiu la porta a cometre aquest acte?

La bruixa de Lleida l'havia advertit amb la següent frase: «La primera persona que s'acostarà a besar el xiquet quan arribareu a la vila és la que li dona mal.» La gràcia és que sabem qui el va a buscar, a la parada de busos, però no podem saber qui va ser el primer que es va acostar a besar el petit Carles quan va baixar del bus.

5. Atreviu-vos a aventurar un pronòstic: qui ha resultat la víctima de l'homicidi? Per què?

6. Argumenteu a favor o en contra del comportament de Gabriela. Us sembla que té algun tipus de justificació?

7. Busqueu el fragment que permet justificar el títol d'aquest conte. Opineu sobre la creença en les premonicions.

El fragment és entre les pàgines 122-123. És un gran encert dramàtic de Moncada perquè l'àvia del net condiciona el comportament de la seva filla. És a través de les seves creences i premonicions que li posa la por el cos. Quan diu que si somia en genives esdentegades plana una mort sobre la família, d'entrada, pensem que s'està referint al nen, que pensen que està malalt. Però amb aquesta actitud, si al final hi ha una víctima mortal (que tampoc no és clar) es tractaria d'una profecia autoacomplerta. Efectivament, la mort planava sobre la família, però precisament perquè creien que això seria així i s'han acabat atacant entre ells.

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

ACTIVITATS INTERTEXTUALS

La proposta d'aquestes activitats és cercar connexions més globals entre els contes a partir d'aspectes que apareixen de forma reiterada. Qüestions que abracen a nivell general l'obra de Moncada i que permetin donar-ne una mirada més panoràmica. Les activitats s'organitzen per diversos fils conductors que ens permetran traçar connexions entre els contes i els seus personatges. Són els següents: tècniques narratives, els personatges, la memòria, la mort, l'oralitat i la ironia.

. Tècniques narratives .

Emili Bayo, referint-se al recull *El Cafè de la Granota*, escriu:

[...] «es caracteritza per una gran homogeneïtat, aconseguida per la presentació de tot ell com una gran crònica on s'inclouen les diferents històries, d'una gran uniformitat. El narrador s'atorga el nom de cronista i s'esforça a convèncer el lector que la seva història és fruit d'una investigació, de contínues consultes. Generalment, el narrador pren com a punt de referència, com a testimoni d'autenticitat, la figura del vell Cristòfol. El vell explica una anècdota que constitueix part de la història del poble, però que, generalment, no va viure directament ell. Aquest personatge només fa de transmissor de la informació que la memòria popular [...] ha acumulat amb el pas dels anys.» (p. 21)

Emili Bayo i Mercè Biosca, *Guia de lectura de Jesús Moncada*

1. És cert que a través d'aquest cronista, alter ego de Jesús Moncada, ens endinsem en aquest peculiar món mequinensà. Ara bé, l'estructura dels contes presenta tres enfocaments diferents tenint en compte qui porta la veu cantant. Hi ha relats en què Moncada dona la veu a un mequinensà, per tant, tenen forma de monòleg. Altres en què es troba amb el Vell Cristòfol i aquest rememora alguna feta històrica. I, finalment, d'altres en què el cronista mateix posa per escrit algun relat. Classifica els catorze contes a partir de l'estructura que mostren. N'hi ha dos que no entren a cap categoria. Quins serien?

Vell Cristòfol	Monòleg del protagonista	Cronista
«Un barril de sabó moll» «Absoltes i sepeli de Nicolau Viaplana» «Futbol de ribera»	«La Plaga de la Ribera» «Paraules des d'un oliver» «Senyora Mort, carta de Miquel Garrigues»	«Informe provisional sobre la correguda d'Elies» «Preludi de traspàs»

Vell Cristòfol	Monòleg del protagonista	Cronista
«Un enigma i set tricornis»	«Els delfins» «L'assassinat del Roger Ackroyd»	«Amarga reflexió sobre un manat de cebes»

«Guardeu-vos de somiar genives esdentegades» no entra a cap categoria. I «Preludi de traspàs» es podria incloure o no, depenent de la interpretació, a la columna del «Cronista».

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

2. Entre els contes en forma de monòleg, en podem destacar aquells que tenen forma de carta. «La Plaga de la Ribera» i «Senyora Mort: carta de Miquel Garrigues». Quins elements et sembla que tenen en comú aquestes cartes?

Totes dues cartes tenen un destinatari (narratori) poc creïble o improbable. En tots dos casos trobem narradors ingenus que pensen que aquesta carta els solucionarà un problema. Totes dues cartes juguen a subvertir l'ordre lògic i resulten còmiques perquè demanen coses que sabem que són impossibles. En totes dues hi ha un contrast entre la formalitat que presenta el seu discurs i la intimitat de les peticions que acaben demanant. En tots dos casos es fa ús de la digressió amb efectes còmics.

3. Escriviu una carta a la manera dels personatges de Moncada. La [carta](#) ha de tenir els següents punts:

- Anar dirigida a un personatge desconegut.
- Presentar-vos de manera extensa a aquest personatge perquè us situï amb detall.

- Tenir elements de digressió, d'explicar una intimitat que al personatge desconegut, a priori, no li interessi gens.
- Fer-li una petició final forassenyada o rocambolesca.

Podeu imaginar que és una carta per al vostre ídol (esportista, cantant, youtuber, estrella televisiva, actor o actriu, etc.) en la qual hi mostreu un excés d'entusiasme o de confiança.

4. Un altre tipus de monòleg serien els que reproduïxen un discurs directe del narrador, ja sigui un discurs dit en veu alta, com «Paraules des d'un oliver» o un soliloqui interior, com «Els delfins». Us sembla que els seus protagonistes tenen similituds?

Sí, perquè es tracta de dos discursos en què els seus protagonistes, sense adonar-se'n van despullant les seves mancances a mesura que volen justificar-se, davant de

l'interlocutor o davant d'ell mateix. Els narradors estan preocupats per quedar bé, però en realitat, com més s'expressen, més en ridícul o en evidència queden.

5. Cerqueu informació sobre el monòleg «Submissió» que interpreta l'actriu Anna Lizaran. Forma part de la pel·lícula de Ventura Pons *El perquè de tot plegat* (1995), basada en els contes de Quim Monzó.
- a) Quins elements d'aquest monòleg us sembla que podem vincular amb els personatges dels monòlegs de Moncada? Quina diferència hi veieu?
 - b) Seguint un estil similar al de Lizaran, podríem intentar convertir en monòleg teatral els contes «Paraules des d'un oliver» o «Els delfins»?
6. Els contes narrats des de la perspectiva del Vell Cristòfol estan sempre ubicats en un mateix espai, el Cafè de la Granota. Per què us sembla que Moncada situa l'explicació de les històries en aquest espai? Aquesta citació del mateix Moncada potser us ajuda a trobar la resposta.

«Als cafès passava tot pel sedàs. Era l'àgora! Era l'antiga àgora grega; s'hi discutia de tot, del diví i de l'humà; no s'escapava res... I al costat de l'humor, que dilueix i endolceix les coses, també hi havia la mala bava que la brama sempre comporta. Les tertúlies als cafès de Mequinensa eren una meravella!» (Moret, X., 2005)

Aquest punt de trobada que era el cafè de Mequinensa és el punt més lògic on situar les reunions entre el Cronista i el Vell Cristòfol, perquè és el lloc en el qual, com comenta Moncada, s'analitzava i es treia punta a tot el que passava a la vila. El Cafè de la Granota funciona com a sinècdoc de tot Mequinensa, l'espai concret que simbolitza el tot.

7. Una de les grans troballes d'aquest recull de contes és la figura del Vell Cristòfol com a **narrador interposat**. És a dir, un narrador que forma part de la història de manera més o menys activa. Quin valor aporta, per als lectors, la relació entre el Vell Cristòfol i el Cronista?

La gràcia d'aquesta figura és que com que se suposa que està parlant per transmetre unes històries a forasters, en realitat ens està parlant a nosaltres, lectors. De manera que tota aquesta voluntat didàctica que transmet el seu discurs va dirigida, interposadament, també per a nosaltres. Per exemple, ho veiem en fragments com: «Ja saps —però em faig la reflexió que els de fora no ho saben i els ho hauràs d'explicar— que el carreró de Sant Francesc és el més costerut dels que travessen la vila de dalt a baix» (p. 12). Són expressions, incisos, que en realitat, Moncada sàviament disposa per orientar el lector que, lògicament, no coneix la vella Mequinensa.

8. Fixeu-vos que els contes que tenen com a narrador directe el cronista estan conformatos, a efectes pràctics, per la suma de veus de diversos testimonis. És el que trobem als relats «Informe provisional sobre la correguda d'Elies» o «Amarga reflexió sobre un manat de cebes». Quina us sembla, doncs, que és la funció d'un cronista?

Un cronista, en teoria, ha de recollir i deixar constància d'uns fets històrics amb la màxima veracitat i objectivitat possibles. Per fer-ho, recull tants testimonis com pugui perquè de la contraposició de veus i de mirades n'espera aconseguir la màxima aproximació a la veritat. Això és el que se suposa que fa el cronista d'aquests contes. Ara bé, qualsevol cronista presenta un biaix a partir dels interessos que vol transmetre i de la selecció de fets que narra. D'aquí la comicitat de les cròniques d'aquest llibre.

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

9. Els fets que s'expliquen en aquests dos contes us semblen realment dignes de convertir-se en una crònica en un sentit històric? Per què?

El fet divertit, com tot el llibre, és la mirada amb la qual ho enfoquem. Des del prisma mequinensà, la correguda d'Elies és un fet extraordinari, no tant per l'extrema gasiveria que mostra finalment el personatge, sinó per la velocitat a la qual travessa tot el poble i passa per diversos llocs quasi, dirien els testimonis, de manera simultània. En el cas d'«Amarga reflexió sobre un manat de cebes» per la quantitat de detalls que es coneixen d'aquella nit gràcies al testimoni (se suposa que ocult) del diari del sereno de la vila.

Es tracta de fets que podrien semblar anecdòtics, però que passats per la ploma de Moncada acaben semblant extraordinaris, d'aquí el mèrit dels relats.

10. Penseu en algun fet important que hagueu viscut a l'institut al llarg dels anys. Un dia de festa (Castanyada, Carnaval) especial, una excursió memorable a la muntanya, unes colònies o viatges amb companys que recordeu especialment. Feu-ne una crònica tenint en compte que ha d'incloure, com a mínim, el testimoni de 5 dels vostres companys. Si us falten idees, us en proposem algunes.

- El dia que a la professora de matemàtiques li va caure el guix sota la taula i es va passar l'hora intentant recuperar-lo perquè no hi arribava.
- El dia que va anar al massís de Montserrat d'excursió i un company va intentar robar la bola de la Moreneta.
- El dia que va intentar comprovar quanta gent podia cabre dintre la cabina d'un dels lavabos de l'escola (hi va acabar entrant-hi gent per sobre en horitzontal).
- El dia que no va sonar el timbre de final del pati i professors i alumnes van fer veure que no se n'adonaven per poder seguir jugant i xerrant durant la resta del matí fins a l'hora de dinar (quan tampoc va sonar el timbre, que estava espatllat, però tothom va adonar-se'n, aleshores –quina casualitat–, que ja era hora de plegar).

11. Hi ha un recurs retòric que Moncada fa servir de forma habitual, la digressió o dilació del relat. Aquells moments en què el narrador sembla que perdi el fil del que vol explicar per reprendre'l més endavant. Segons Henri Morier (1961), la digressió és la: «Part d'un discurs on l'autor s'allunya del tema, per narrar una anècdota, un record, descriure un paisatge, un objecte, etc., i deixa, per uns moments, el tema principal desatès. És una història al marge de la història». Un exemple el tindríem amb l'inici del conte «La Plaga de la Ribera» en què el narrador es posa a explicar detalladament quina és la seva feina en comptes d'anar al motiu pel qual escriu la carta.

- a) Cerqueu altres exemples de digressió en els contes del recull.

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

El conte «Senyora Mort» té una estructura molt similar, en què el narrador s'embolica a explicar fets que no tenen a veure amb el que, en teoria, és el motiu pel qual escriu la carta. «Amarga reflexió sobre un manat de cebes» també conté elements de digressió, quan ens narra les peripècies nocturnes dels mequinensans durant l'estona que Horaci Campells és a la caserna. «L'assassinat del Roger Ackroyd» és també un gran exercici de digressió en què es van encavalcant temes laterals per acabar justificant el desenllaç.

b. Quin efecte us sembla que cerca Moncada amb aquesta tècnica?

És una tècnica humorística. Si ens hi fixem, veurem que moltes vegades aquests elements de digressió serveixen per introduir-hi els elements còmics del relat.

. Els personatges .

1. Al llarg del llibre apareixen certs personatges de forma reiterada. Es tracta de personatges que, a partir de les seves intervencions acaben esdevenint el símbol d'alguna cosa, personatges tipificats. Fixeu-vos en aquesta llista i digueu amb quines característiques els identificaríeu.

Personatge	Característiques
Vell Cristòfol	És la veu de la memòria col·lectiva.
Marieta Peris	S'identifica amb la xafarderia i la promiscuïtat.
Honorat, apotecari	És la veu de la saviesa irònica.
Epifanio Torrijos (guàrdia civil)	Simbolitza la ridiculització del poder franquista.
Mossèn Silvestre	La visió poc ortodoxa de la religió a Mequinensa

. La memòria .

1. La majoria dels contes de Moncada tenen un caràcter retrospectiu. És a dir, serveixen per recuperar alguna història del passat. Penseu quins personatges del recull de contes simbolitzen millor aquesta recuperació de la memòria i cerque fragments que ho demostrin.

Tindríem el vell Cristòfol, per començar. Però també la tia Ramona, del conte «Preludi de traspàs», l'Horaci Campells, el sereno de la vila que porta un dietari. I, evidentment, el mateix cronista.

Exemples: «Segons el vell Cristòfol, **que tenia memòria de tots els gossos de la vila**, feia un dia esmolat de final de març». (p. 46).

«Si algú ho oblida, tenim la tia Ramona per fer-nos-en memòria. La tia Ramona **es recorda de tot**: té presents els anys de les riades —les del Segre i les de l'Ebre—, els noms dels llaüts que ha vist navegar, els aniversaris de família, i no se li despinten de l'esma ni baralles, ni bateigs, ni bodes, ni aparicions de difunts, ni particions de terres, ni les darreres paraules dels moribunds. ¿Què serà el que no recordi la tia Ramona, quines galindaines no hi entafora, a la seva memòria? El senyor Honorat, l'apotecari, el qual, segons veus volanderes, li va escalfar el llit manta vegada i la coneix pam a pam, assegura —quan té la nit de rom i melangies, ja que, si no va mau, no bada boca— que la tia Ramona recorda fins i tot els records dels altres.» (p. 60)

2. El sociòleg francès Maurice Halbwachs (2001) va encunyar el concepte *memòria col·lectiva* que consisteix, resumint-ho molt, en la «reconstrucció del passat d'un col·lectiu que adapta la imatge dels fets antics a les necessitats i creences espirituals del present». En quin sentit creieu que això es pot aplicar als contes de Jesús Moncada? Poseu exemples de contes en concret.

Tots aquells contes de Moncada en què es faci la reconstrucció d'algun fet que hagi quedat a la memòria del poble ens poden servir. És un poble que es reconeix en tots els seus relats que van transmetent-se de generació en generació. Això és el que crea una identitat col·lectiva amb uns trets en comú. L'exemple més paradigmàtic, segurament, seria el del conte «Futbol de ribera», en què la gesta de l'equip de futbol acaba generant, també, un sentit d'identificació total amb la idea del riu com a símbol de la comunitat mequinensana.

3. Seguint amb la idea de *memòria col·lectiva*, hi ha una sèrie de característiques que podem anar identificant amb aquesta Mequinensa literària que ens dibuixa Moncada. Vinculeu cadascun d'aquests conceptes amb els contes on us sembli que apareguin i justifiqueu-ne el perquè. Tingueu en compte que la majoria de nocions apareixen en més d'un conte.

Característica definitòria	Conte
Xafarderia	«Un barril de sabó moll», «Informe provisional sobre la correguda d'Elies», «Amarga reflexió sobre un manat de cebes»
Promiscuïtat	«Un barril de sabó moll», «Absoltes i sepeli de Nicolau Viaplana», «Un enigma i set tricornis», «Amor fatal en decúbit supí»
Anticlericalisme	«Senyora Mort, carta de Miquel Garrigues», «Preludi de traspàs», «Absoltes i sepeli de Nicolau Viaplana», «Guardeu-vos de somiar genives esdentegades»
Antifranquisme	«Un enigma i set tricornis», «Futbol de ribera», «Amarga reflexió sobre un manat de cebes»
Republicanisme	«La Plaga de la Ribera», «Futbol de ribera»
Obrerisme vs. burgesia	«Amarga reflexió sobre un manat de cebes», «Amor fatal en decúbit supí»
Transgressió	«La Plaga de la Ribera», «Paraules des d'un oliver», «L'assassinat del Roger Ackroyd», «Els delfins»

4. Escolteu aquesta cançó i responeu a la pregunta.

Converses de cafè, Els Pets, *Respira* (2001)

Encetem una nova baralla.
Cafè i copa, comença un nou joc.
Ja sabeu que qui perd tot ho paga,
dona'm cartes i explica-m'ho tot.

Diu que el gran d'en Pallàs se separa,
ja en té prou que li esguerrin el front.
Es veu que la petita d'en Cases
va aixafar el "Renault" prop del pont.

Converses de cafè.
Si vols venir a escoltar
pots dir-hi el teu parer.
Si seus podràs jugar.

Ja sabeu pel carrer què fan córrer?
Que en Puig té el patrimoni embargat.
Es passeja en un cotxe de luxe
i la dona espernega al mercat.

He llegit que a Madrid no ens escolten.
Aquí ja n'estem farts d'entomar.
Som banyuts i paguem el que beuen.
Amb Espanya, no res a pelar.

Converses de cafè.
Si vols venir a escoltar
pots dir-hi el teu parer.
Si seus podràs jugar.

Les cartes van caient
d'una en una al tapet,
el món anem arreglant
a glops de cafè amb llet.

Mentre fem la botifarra
i passem revista al poble
xerrant se'ns mor la tarda,
També anem matant l'estona.

Hem passat ja la setmana
i demà en comença una altra.
Però al voltant d'aquesta taula
el rellotge no hi fa falta.

Quins elements d'aquesta cançó podríeu relacionar amb els contes de Jesús Moncada?

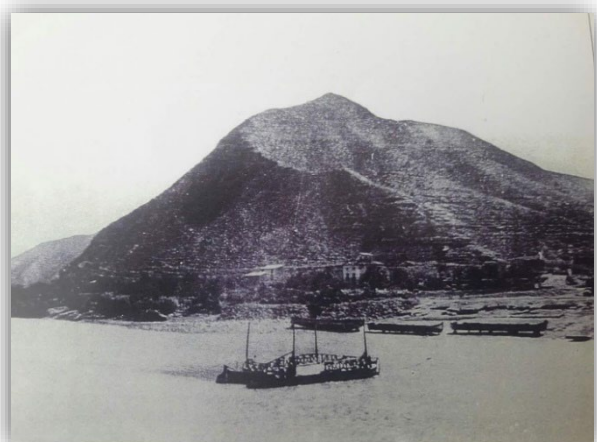
L'espai del cafè, les partides de botifarra, la xafarderia i els secrets que es fan públics a les tertúlies. S'identifica, sobretot, la vida de poble com una comunitat en què tothom coneix a tothom i és difícil passar desapercebut. El cafè és el punt de trobada on es passen pel sedàs i es comenten totes les històries que es generen en un poble.

. La mort .

Hi ha un tema que travessa molts dels contes de Moncada: la mort i tot els rituals que hi estan associats. El folklorista Arnold Van Gennep (2008) va tipificar el que s'anomenen els *rituals de pas* i va parlar esment als rituals funeraris, que són elements que podem trobar perfectament als contes de Jesús Moncada.

1. Quin és el paper de la mort en la vida dels mequinensans? Us sembla que és una presència habitual, natural? És la mateixa en la societat contemporània?

Abans la mort, sobretot en els pobles, era molt més present i habitual. La gent moria a casa i, per tant, s'estava més acostumat a la presència de morts des de ben petits. Ara, en canvi, és un tema que és tabú o que s'intenta estalviar als infants. Enterrar un mort requeria tot un seguit de passos que estaven institucionalitzats i en els quals participava tothom, fos o no especialment pròxim al difunt.

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

2. El crític Isidor Cònsul (2005: 45) va escriure, a propòsit de la mort en el món literari mequinensà, que: «la intenció general de Jesús Moncada va en un doble sentit: una disposició vital per viure cada instant amb joiosa intensitat i un cert escarni de la mort, vista com un tot que ens acompanya i que hem de procurar no prendre'ns gaire seriosament. Una actitud que lliga la vitalitat de l'instant a la ironia i l'escepticisme davant d'una existència massa breu i incerta». En quins contes diríeu que es fa una aposta «per viure cada instant amb joiosa intensitat i, alhora, es fa escarni de la mort»?

Per exemple, a «Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana» tothom està més preocupat pel partit de futbol que per enterrar el pobre Nicolau. També a «Senyora Mort» es dona una visió còmica de la Mort en tant que ésser personificat.

3. Llegiu aquest microconte de Pere Calders, el gran mentor literari de Jesús Moncada, i expliqueu amb quin conte del mequinensà el relacionaríeu:

L'HORA EN PUNT

La mort es presentà quan no se l'esperava, i ell li digué que no li havia donat hora.

—És que l'hora la dono jo —va respondre-li la mort.

—No sempre, no sempre... —replicà ell—. Ara, per exemple, tinc l'agenda plena i a vós no us ve d'un dia. Però a mi sí. Telefoneu-me dimarts que ve, a quarts de cinc, i quedarem per una data.

—És irregular, no puc fer-ho. Va contra els reglaments —digué la gran senyora.

—Apa, bah! —es defensà ell, tot empenyent-la suaument cap a la porta—. Amb la feinada que teniu no em direu pas que depeneu d'un difunt puntual. En canvi, jo tinc compromisos inajornables.

I la mort se'n va anar amb la calavera entre les cames, sense saber-se'n avenir. No li havia passat mai.

Pere Calders, *De teves a meves*, Barcelona, *Laia*, 1984.

Aquesta personificació de la mort com a ésser amb el qual podem negociar les circumstàncies del traspàs és similar a la de «Senyora Mort: carta de Miquel Garrigues». A «Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana» també es parla de la mort com una presència física, quan un dels parroquians afirma que «la mort és una bandarria, no respecta ni el campionat de lliga».

4. El filòleg i escriptor solsoní Raül Garrigasait escriu diverses asseveracions al voltant de la mort i els seus rituals al llibre *País Barroc* (2020).

- «L'ordre [dels rituals funeraris] serveix per defensar-se de la por» (p. 31)

- «Als funerals de l'església sovint s'hi ha d'aguantar sermons absurds, però almenys hi ha la garantia de les formes» (p. 31)
- «La gràcia del ritu és que no cal pensar; ja te'l trobes fet, uniforme i sedant com la mort» (p. 33-34)

a) Amb quins contes d'*El Cafè de la Granota* creus que es podrien relacionar aquestes afirmacions? Per què?

«Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana», «Els delfins», «Senyora Mort», «Preludi de traspàs»... Tots els contes parlen dels rituals que envolten la mort i de la manera com els viuen els mequinensans.

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

b) Et sembla que el tractament que fa

Moncada de la mort intenta subvertir, precisament, moltes d'aquestes idees?

Sí, perquè precisament en moltes ocasions el que fa és generar situacions còmiques que trenquen la rectitud d'aquests rituals o fins i tot els banalitzen, com el cas del sepeli de Nicolau Vilaplana o l'actitud del narrador d' «Els delfins», que percep els enterraments com un acte públic més, sense cap connotació sentimental autèntica.

5. Els contes de Jesús Moncada presenten una paradoxa interessant amb aquest concepte. Pràcticament cap mequinensà creu en l'existència de Déu –no són adeptes a la religió catòlica– però la majoria estan convençuts que hi ha una existència després de la mort. Com s'explica, això?

Les creences humanes en un més enllà són tan atàviques i s'allunyen tant en el temps que formen part indestriable de la naturalesa humana, encara que sigui de forma inconscient. La petja del catolicisme, a més, ha estat tan profunda que incorporem en el nostre interior creences, comportaments o tradicions que formen part d'aquesta tradició (la culpa, el pecat, etc.) sense ni tan sols adonar-nos-en.

6. Escolteu la cançó següent i responeu a les preguntes.

«[S'ha mort l'home més vell d'Espolla](#)», La Ludwig Band, *La mateixa sort* (2021)

Que repiquin les campanes i que avui repiquin fort,
que despertin la comarca amb el seu repicar de mort.
I que escampin la notícia que a tots ens gelarà el cor:
a l'home més vell del poble aquest matí l'han trobat mort.
Sembla que encara el puc veure en el seu etern vaivé
anant de banda a banda del carrer.

Avui ens ha deixat, però digue'm si saps qui serà el següent?
S'ha mort! S'ha mort! L'home més vell del poble! S'ha mort!
Hem d'honrar-lo, l'hem de recordar
hem de mantenir viu el record.
S'ha mort! l'home més vell del poble s'ha mort!
I és segur que tots... Hem de córrer la mateixa sort.

«Amics i amigues, avui és un dia fosc!»
Ha cridat l'alcalde des de dalt del seu balcó.
«Agafeu aquesta caixa entre quatre homes ben forts
que anirem fins a l'ermita fent solemne processó.»
Agafeu plats i forquilles, que farem menjar per a tots,
no ens privarem de res, beurem el vi més bo
i la festa ha de durar fins que demà ens sorprengui el sol.
S'ha mort, s'ha mort, l'home més vell del poble s'ha mort!
Hem de recordar el que ens va ensenyar,
l'hem de portar sempre dintre el cor.
S'ha mort, l'home més vell del poble s'ha mort!
I és segur que tots... Hem de córrer la mateixa sort.

Quan es mori l'alcalde qui ens dirà *lo* que hem de fer?
A qui li enviariem cartes si traspasés el carter?
Si la dinya l'estanquera a qui li comprarem tabac?
Si fina la carnissera qui ens tallarà el pernil salat?
I mentre que les escoles se'ns estan omplint de pols
al cementiri no hi ha lloc per tots.
Cal que neixin sans, cal que creixin forts!
S'ha mort, s'ha mort, l'home més vell del poble s'ha mort!

La Ludwig Band

Plorem tots l'home que se'n va
ho hem d'omplir tot de ciris i flors.
S'ha mort, s'ha mort, l'home més vell del poble s'ha mort!
I és segur que tots hem de córrer la mateixa sort.

Així que quan el bon vi ja se'ns hagi enfilat al cap
i ens pessigui als intestins l'instint d'eternitat.
En un jaç d'herba fresca que vora l'ermita hi ha
engendreu-li nets i netes al sant home que se'n va.
Feu-li una família extensa, és el que ell hagués volgut!
Sempre va dir que un poble sense nens
és un poble que ha claudicat, és un poble que s'ha perdut.

- a) Quines versos d'aquesta cançó es poden relacionar amb escenes dels contes de Jesús Moncada?

La litúrgia de l'enterrament, la processó i tot el que envolta el procés del sepeli apareix a la cançó i també a «Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana» i a «Els delfins».

També el fet que s'identifiquen les persones del poble per les seves diverses professions, com passa a Mequinensa, on trobem el barber, l'apotecari, el mossèn, etc.

- b) Quina és l'actitud amb la qual s'encara la mort en aquesta cançó? Et sembla que té punts en comú amb la de Jesús Moncada?

Hi ha una actitud de celebració de la vida en contraposició de la mort, com una cosa inevitable i per la qual no hem de preocupar-nos excessivament.

. L'oralitat .

Els contes de Moncada beuen molt de l'oralitat en dos aspectes. D'una banda, l'oralitat com a font d'històries. I, de l'altra, com a forma de reproducció del discurs.

1. Exposeu en quins contes del recull l'oralitat és el recurs a partir del qual es transmeten les històries.

Tots els contes que tenen de narrador el Vell Cristòfol.

2. Us sembla que la transmissió oral és una font fiable? Per què? O val més deixar les coses per escrit? Què està fent, en realitat, Moncada, quan fixa en forma de relat totes aquestes històries?

Els relats que es transmeten de forma oral sempre estan subjectes a canvis perquè depenen de la persona que els explica, que hi pot afegir ingredients de collita pròpia. Això és el que fa que certs relats es vagin transformant amb el temps depenent de qui els explica. Moncada juga amb això, per aquest motiu en molts dels contes el que fan és agrupar diversos testimonis per posar en relleu la disparitat de punts de vista sobre un mateix fet històric, com la pujada del barril de sabó moll o la correguda d'Elies pel poble. Al mateix temps, però, quan Moncada transforma aquestes històries en literatura les transforma en una versió concreta, impresa, que ja no es pot canviar. El cronista fixa una versió dels fets, i això també és important.

3. Hi ha contes en els quals Moncada reproduïx el discurs dels personatges en veu directa. Són els relats més monologats. El monòleg pot ser extern, dit en veu alta o, interior, reproduint la veu del personatge. Poseu un exemple de cadascun d'aquests dos casos. Quines característiques estilístiques tenen, aquests contes? Què hi destaca, en contraposició als altres?

Serien els contes de «Paraules des d'un oliver» i «Els delfins».

Es tracta de relats més teatrals, en què es fa ús de més fraseologia perquè és un recurs propi de la llengua oral. També hi ha més interjeccions o interpel·lacions al destinatari del discurs, en el cas de «Paraules des d'un oliver».

4. Seguint amb la línia dels monòlegs interns, podríem reescriure el conte «Amor fatal en decúbit supí» com si fos un monòleg interior del seu protagonista? O des del punt de vista de la seva minyona Natàlia? Quins punts tindrien en comú i en quins divergirien?

5. Moncada té tendència a fer aparèixer personatges de forma recurrent, no només dins d'un mateix llibre, sinó també d'un llibre a l'altre. Fixeu-vos en aquest discurs que fa un personatge de la novel·la *Estremida memòria* (1997). Amb quin personatge d'*El Cafè de la Granota* podem relacionar aquest fragment? Quins elements tenen en comú els personatges?

«Tingui en compte que els Garrigues som els barquers de Mequinensa des que el món és món. [...] quan jo era un marrec, va morir-se el rei Ferran VII, que bon favor ens hauria fet si no hagués posat mai els peus en aquest món [...].

Així que va dinyar-la (els reis peten com els altres) i van fer reina la filla, Isabel, va començar la guerra civil. Set anys de sang. I som-hi! Amb la revolució, la Gloriosa, fotem fora la reina del país. Al cap de quatre dies, a Cuba ens fan la guitza. Encara més sang. El general Prim ens porta d'Itàlia el rei Amadeu. Després pelen el de Reus a trabucades. El 1873 proclamen la República: foc d'encenalls.

Vulgues no vulgues, acaben encolomant-nos el rei Alfons, el fill de la Isabel. A començament de l'any passat, aplanem finalment les costures als carlins, que, mentrestant, no han deixat de tocar els pàmpols. El pretendent a la corona ha de fotre el camp a França cames ajudeu-me, i aquí fem festa grossa.» (EM: 63-65)

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

Aquest personatge és un avantpassat de Miquel Garrigues, el barquer de «Senyora Mort». Tenen algunes frases calcades com «des que el món és món» i una manera d'expressar-se molt col·loquial que genera en els lectors un mateix sentiment de tendresa.

6. **Activitat en grups.** Poseu-vos en fila índia grups de 6-7 alumnes. El darrer de la fila ha de dir a cau d'orella del de davant alguna de les següents frases incloses a *El Cafè de la Granota*. El segon company l'ha de transmetre al tercer i així fins arribar al primer de la fila. Escriviu un relat que comenci amb la frase inicial i acabi amb la frase que ha rebut el primer de la fila.
- El Pere Camps era una persona violenta, aspra, que traspuava mal fel.
 - Feia molt de temps que es parlava de derruir la casa de la vila i construir-ne una de nova.
 - Sentia sovint, al clatell, el fibló d'una mirada i no li calia girar-se per endevinar qui l'observava.

El que acostuma a passar amb aquesta activitat és que la frase es va transformant en passar d'un alumne a l'altre per diversos motius: perquè es diu en veu baixa, perquè es malentén alguna paraula i, poc a poc, la frase final no té res a veure amb la inicial. La gràcia és que comprovin com el discurs oral en poques passes es pot transformar completament i que escriguin a partir de la transformació apareguda entre una frase i l'altra.

. La ironia .

La ironia és una de les grans virtuts de la narrativa de Jesús Moncada, un dels seus trets més identificables. És difícil apamar la ironia d'un text perquè, com deia Josep Pla, la ironia és una fina agulla que travessa tot un text, però tanmateix, podem intentar establir-ne uns límits.

El concepte d'*ironia* té a veure amb la idea de contrast. La contraposició entre allò que passa o allò que es diu i el que realment significa. Això ens porta a identificar dues classes d'ironia: les **ironies situacionals** i les **ironies discursives**. El desenllaç del conte «Un enigma i set tricorns», per exemple, ens presenta una gran ironia situacional: el culpable del delictes resulta ser el policia que hauria de fer complir la llei. El discurs del cronista o del Vell Cristòfol són sovint irònics, perquè afirmen unes coses que en realitat volen dir-ne unes altres. Per exemple, quan a «Un barril de sabó moll» acaba dient (marquem en cursiva):

«El mateix Pere Camps es guardà com de caure al riu de fer-ne comentari *perquè li vam donar a comprendre, amb bones paraules i ben enraonades, tu ja m'entens, que allò havia estat una de les moltes casualitats que es donen a la vida i que més li valdria no buscar raons ni fer sarau. Al cap i a la fi, ¿tenia algú la culpa que, en el moment que el barril s'esmunyia de les mans del Florenci, el Pere Camps pugés pel carreró camí de casa seva i s'hagués hagut de ficar de cap a la barberia de la Clenxa per no acabar esclafat?» (p. 15-16)*

En realitat, una lectura atenta ens fa veure que és evident el que ha passat i que no va ser cap casualitat la caiguda del barril tenint en compte els antecedents d'abús laboral per part del patró. La gràcia del text, però, ve precisament de la manera en què s'insinua això, del discurs subtil, irònic del vell Cristòfol. Les paraules afirmen el contrari del significat real.

1. Identifiqueu quins moments d'ironia situacional podem descobrir al relat «Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana».

Tots els moments de l'enterrament mentre dura el futbol juguen amb aquesta situació, barrejant el discurs i els llatínismes del capellà amb allò que està passant a l'estadi de futbol.

2. Quines parts de la crònica «Amarga reflexió sobre un manat de cebes» us semblen que entren dins d'un discurs irònic?

Tot el que trobem entre les pàgines 85-86 entra en un discurs irònic, entre el que s'afirma que estan fent alguns dels mequinensans durant la nit i el que estava passant realment.

3. Reescriu els fragments següents per desfer el discurs irònic del narrador i que digui clarament el que està passant, sense cap tipus d'eufemisme.

«Ara bé, es veu que aquella vegada estàvem de pega. La nit abans del traspàs de l'oncle Nicolau, el rector havia eixit d'escopetada de la vila per causa d'una germana seva, estanquera a Balaguer, que s'havia posat malalta i el reclamava. I avui, malgrat que m'imagino que ja ho deus saber per la cara que fas, xiquet, no vull posar-me a comentar el que el meu cunyat, el Pere Savina, diu que va esbrinar un dia que es va deixar caure per Balaguer i, el que són les casualitats, se li va acabar el tabac i va anar a comprar-ne a l'estanc; això és una altra història i ara no ve a tomb...» (p. 27, Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana)

«No es podia dir, ni de bon tros, que el rector i jo fóssim carn i unglà, xiquet. El cas era, però, que manta vegada, en sortir jo de ca la Marieta de donar-li memòries de la seva germana casada a Miravet, mossèn Silvestre hi entrava a donar-li'n d'una tia segona amistançada amb un apicultor de Xerta, i aquelles trobades al replà de l'escala, vulgues no vulgues, havien acabat per establir una certa confiança mútua, confiança que, afegida a la passió que compartíem pel futbol, el decidí a demanar-me ajut l'endemà de la seva visita amb l'àrbitre pirata.» (p. 79, Un enigma i set tricornis)

En altres moments ens trobem en la situació de *mode irònic* que va encunyar el crític literari canadenc Northrop Frye (1971). És a dir, ens trobem amb personatges en una posició de poder o d'intel·ligència inferior a la nostra, de manera que tenim la sensació d'observar-los de dalt estant en una situació de servitud, de frustració o d'absurd. Hi ha una oposició entre allò que descriuen o expressen els personatges i allò que nosaltres, com a lectors, gràcies a aquesta veu narrativa, coneixem.

4. Quins contes del llibre us sembla que hem de llegir en aquest *mode irònic*?

Els contes «La Plaga de la Ribera» o «Senyora Mort: carta de Miquel Garrigues» entren dins d'aquest grup perquè són narracions que conceben la narració des del punt de vista de personatges molt innocents que se'ns fan entranyables per l'actitud ingènua i forassenyada de les seves peticions. Hi ha un capgirament de l'ordre lògic, però explicat des del seu punt de vista, sembla natural, d'aquí la lectura irònica que n'hem de fer.

Antiga vila de Mequinensa
Font: arxiu personal de l'autor

5. L'escriptora Mercè Rodoreda també va escriure més d'una vegada fent servir aquest mecanisme del narrador que reclama una lectura irònica per part del lector. Recupereu el conte «[En el tren](#)» (el trobareu també a l'antologia *Còctel de contes* o al recull de l'autora *Vint-i-dos contes*) i cerqueu quins punts tenen en comú amb el narrador de «La Plaga de la Ribera».

La ingenuïtat dels narradors, el fet d'explicar sense problemes intimitats a personatges desconeguts, els elements de digressió del relat, etc.

6. La crítica, en seu moment, va identificar la literatura de Jesús Moncada amb la idea de *literatura rural*, més clàssica, en contraposició amb una *literatura urbana*, més moderna, que seria representada per Quim Monzó. Evidentment, es tracta d'una classificació errònia i simplificadora, perquè l'espai on passa un conte o novel·la no en prefigura la modernitat. Quan li van preguntar l'opinió a Jesús Moncada, va respondre amb un article titulat «Cabòries estivals» en el qual afirmava això:

«Ben mirat, la divisió rural-urbà és massa poca cosa per abastar una realitat tan complexa. Els escriptors rurals, per exemple, mereixerien una mica més de cura a l'hora de ser encasellats. Això ens permetria, a més a més, un major aprofitament comercial: I, ¿què me'n diu, del profit que podríem treure dels rurals? Rurals de secà, de regadiu, de plana, de muntanya, cerealistes, de zona frutera... Fins i tot se m'acudeix que es podrien estudiar, com en el cas dels vins unes denominacions d'origen a fi i efecte d'afavorir la comercialització del producte i garantir-ne l'autenticitat.»

Quin mecanisme està fent servir Jesús Moncada? Quina és la seva intenció en aquest text?

Moncada fa servir un argument irònic de ridiculització o de reducció a l'absurd. La proposta rural-urbà li sembla tan ridícula que la resposta és aprofundir-hi més fins a nivells còmicament de deliri.

. Activitat final: Les cadires d'El Cafè de la Granota .

Ara que ja heu conegut a fons Mequinensa i els mequinensans, us atreviríeu a moure les peces com si juguéssiu al joc de les cadires? L'activitat final és una proposta de reescriptura per sacejar els contes mequinensans. Heu d'escollir un dels protagonistes dels contes i canviar-lo de relat. Es tracta de moure personatges d'un conte a l'altre i escriure com seria el conte amb ell de personatge.

Com actuaria en Valerià, àlies la Plaga de la Ribera, durant l'enterrament del Nicolau Vilaplana? Què faria el comandant de post de la guàrdia civil, don Hermógenes Martínez, davant del robatori de «Paraules des d'un oliver»? On era en Gervasi Fenolleda durant el partit de «Futbol de ribera»? Què en sabia, el Vell Cristòfol, de l'àvia del «Preludi de traspàs»? Com actuaria el barquer Garrigues a l'enterrament d'«Els delfins»? O com se sentiria en Damià, el narrador de «L'assassinat del Roger Ackroyd» davant del final de «Guardeu-vos de somiar genives esdentegades»?

Us facilitem la llista de personatges que podeu fer servir. Podeu escriure des del seu punt de vista o adoptar l'estil del cronista per elaborar el relat. La gran varietat de personatges permet, pràcticament, repartir-los entre els alumnes de la classe de manera que no hi hagi repeticions.

- Vell Cristòfol
- Marieta Peris
- Honorat del Rom
- Mossèn Silvestre
- Florenci Camps («Un barril de sabó moll»)
- Jeroni Salses i Santapiga («La Plaga de la Ribera»)
- Valerià («La Plaga de la Ribera»)
- Isidre («Paraules des d'un oliver»)
- Elies Santapau («Informe provisional sobre la correguda d'Elies»)
- Miquel Garrigues («Senyora Mort: carta de Miquel Garrigues»)
- Tia Ramona («Preludi de traspàs»)
- Miquel («Els delfins»)
- Hermógenes Martínez («Un enigma i set tricorns»)
- Epifanio Torrijos, *la Broca* («Un enigma i set tricorns»)

- Horaci Campells («Amarga reflexió sobre un manat de cebes»)
- Manuel la Lloca («Amarga reflexió sobre un manat de cebes»)
- Damià («L'assassinat del Roger Ackroyd»)
- Sebastià, jutge de pau («L'assassinat del Roger Ackroyd»)
- Gervasi Fenolleda («Amor fatal en decúbit supí»)
- Minyona Natàlia («Amor fatal en decúbit supí»)
- Gabriela Cabanelles («Guardeu-vos de somiar genives esdentegades»)
- Marcel·lí Monegre («Guardeu-vos de somiar genives esdentegades»)

Base d'orientació

- S'ha d'introduir el personatge escollit dins d'un conte en el qual no aparegui.
- Rellegiu abans atentament el conte amb el personatge triat i recolliu-ne bé les característiques:
 - Com és?
 - Com es comporta?
 - Quins interessos té?
 - Com s'expressa?
 - Com el perceben la resta de mequinensans?
- Rellegiu atentament el conte de destí del personatge:
 - En quines escenes o parts es pot dividir el relat?
 - En quins moments és millor que intervingui el nou personatge?
 - Quina relació pot tenir aquest personatge dislocat amb els del nou conte on ha anat a parar? Bona? Dolenta? Passiva? Observadora? Activa?
- En el nou conte, cal que feu evidents les característiques d'aquest personatge: la manera d'expressar-se, el capteniment, les obsessions, etc.
- El conte que reescriu ha de continuar essent reconeixible. No se n'ha de canviar el títol ni la trama principal, però pot ser que amb la participació del nou personatge en canviï el desenllaç.
- El docent valorarà positivament la capacitat de:
 - Mantenir l'estructura general del conte i sumar-hi, de forma natural, les aportacions del nou personatge.

- Conservar la capacitat humorística –el discurs irònic de l'autor– i, si es pot, sumar-hi nous elements còmics.
- L'esforç per mantenir un nivell de lèxic que s'acosti a l'original.
- El manteniment del to oral dels relats.
- Alguna reflexió sobre com el temps ha canviat o fixat el record que queda d'aquesta història.

Avaluació

La redacció d'aquestes noves versions dels contes generarà un nou recull de relats. Es pot crear, per tant, un nou *Cafè de la Granota* a partir de les aportacions dels alumnes. Es pot fer una coavaluació en parelles. Cada alumne pot avaluar la tasca d'un company observant si ha respectat o no els criteris exposats a la *Base d'orientació* i poden intentar millorar i enriquir els textos amb les seves aportacions.

. Altres pobles literaris .

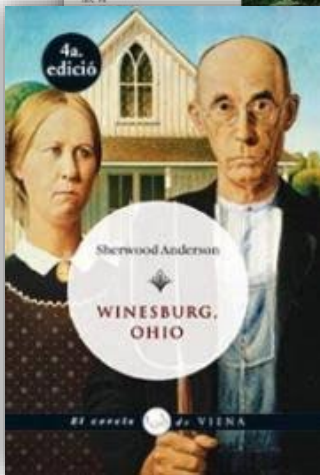
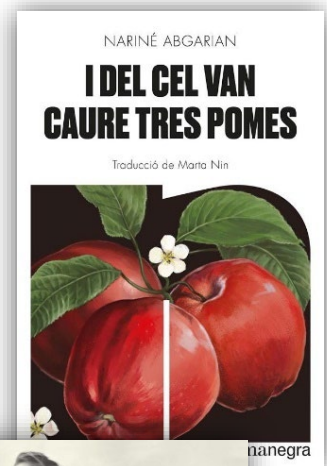
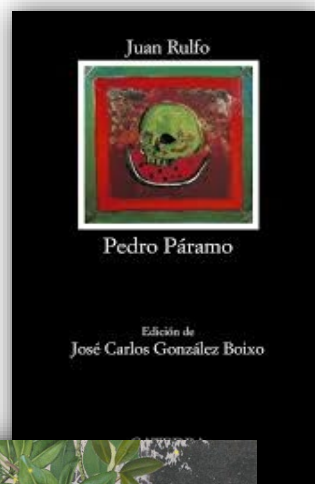
Mequinensa no és l'únic poble real que la literatura ha convertit en mític. Altres pobles literaris, amb un referent més o menys autèntic són el Macondo de Gabriel García Márquez, el Combray de Marcel Proust, el Yoknapatawpha de William Faulkner o Santa Mónica de los Venados, d'Alejo Carpentier, un dels autors preferits de Jesús Moncada.

A continuació, us deixem amb altres recomanacions de lectures més accessibles que podem recomanar als alumnes i que també tenen lloc en comunitats petites d'arreu del món. Des de novel·les i reculls de contes més realistes a lectures més fantàstiques que demostren, com en el cas de Moncada, que en el localisme podem trobar-hi també la universalitat.

- *I del cel van caure tres pomes*, Nariné Abgarian. El poble de Maran, a Armènia, descobrim la vida de gent humil que no perd les ganes de viure tot i les dificultats i l'aïllament en què es troben.
- *Winesburg, Ohio*, Sherwood Anderson. L'autor nord-americà és considerat un dels grans mestres de la narrativa moderna estatunidenca. A través de la mirada d'un jove periodista, anem coneixent els secrets d'un poble.
- *La vila perduda*, Max Gross. Kreskol és una vila de Polònia on no ha arribat cap notícia de la modernitat. Una sàtira divertida i intel·ligent sobre l'assimilació cultural.
- *Travessa del manglar*, Maryse Condé. Guadalupe. Un crim esgarriós sense resoldre activa la vida d'un poble de les Antilles a través d'un relat que funciona com una cadena perfecta de testimonis dels fets.

- *Pedro Páramo*, Juan Rulfo. Comala és un clàssic de la literatura de fantasmes. Qui viu i qui mor a Comala? Una de les novel·les més fascinants de la literatura universal passa enmig del desert mexicà.
- Cicle *La novel·la de Ferrara*, de Giorgio Bassani. Sèrie de cinc novel·les que passen a la ciutat italiana de Ferrara. És un dels models reconeguts per l'escriptor Jesús Moncada per a la seva obra.

Aquí en teniu les cobertes:

ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES

Objectius d'aprenentatge

1. Fomentar el gust per la lectura de contes.
2. Entendre i explicar les idees principals que es dedueixen dels relats.
3. Situar la importància de Jesús Moncada dins de la literatura catalana i relacionar-ne la figura amb altres autors anteriors, coetanis o posteriors.
4. Generar opinions i arguments sobre el fet literari a partir de l'experiència vital per a generar lligams amb l'obra literària tot respectant la diversitat i les diferències entre iguals.
5. Analitzar les creacions artístiques sense complexos i defugir etiquetes simplistes.
6. Promoure la connectivitat del text literari amb altres textos i altres expressions artístiques.
7. Valorar l'obra literària des d'un punt de vista social i cultural.
8. Potenciar la capacitat pròpia dels alumnes en la creació artística en qualsevol de les seves manifestacions a partir de la inspiració literària.
9. Fomentar la comprensió del text literari amb la lectura en veu alta i l'exposició oral.
10. Redactar textos de diversa tipologia literària a partir de models de prosa.

Competències específiques

Aquests objectius s'inscriuen en el desenvolupament de la competència específica 8 sobre la lectura guiada del marc curricular de la matèria comuna de Llengua Catalana i Literatura de batxillerat:

CE8. Llegir, interpretar i valorar obres rellevants de la literatura catalana, castellana i hispanoamericana, utilitzant un metallenguatge específic i mobilitzant l'experiència biogràfica i els coneixements literaris i culturals, per establir vincles entre textos diversos que configurin un mapa cultural i eixamplin les possibilitats de gaudir de la literatura i de crear textos d'intenció literària.

També s'incideix, tot i que indirectament, ja que aquesta guia didàctica està pensada per aprofundir en la lectura i l'anàlisi d'*El Cafè de la Granota* a l'aula, en la competència específica 7:

CE7. Seleccionar i llegir de manera autònoma obres rellevants de la literatura contemporània com a font de plaer i coneixement, configurant un itinerari lector que s'enriqueixi progressivament quant a diversitat, complexitat i qualitat de les obres, i compartir experiències lectores, per construir la pròpia identitat lectora i gaudir de la dimensió social de la lectura.

A través de les competències específiques en les quals s'aprofundeix en l'itinerari, es contribueix a desenvolupar [competències clau de batxillerat](#) com competència en comunicació lingüística; competència plurilingüe, competència digital, competència ciutadana, i competència en consciència i expressió culturals.

Avaluació

Els criteris d'avaluació del marc curricular que es concreten i contextualitzen en aquesta proposta didàctica són els següents:

8.1. Explicar i argumentar la interpretació de les obres llegides a partir de l'anàlisi de les relacions internes dels seus elements constitutius amb el sentit de l'obra i de les relacions externes del text amb el context sociohistòric i amb la tradició literària, utilitzant un metallenguatge específic i incorporant judicis de valor vinculats a l'apreciació estètica de les obres.

8.2. Desenvolupar projectes d'investigació que es concreten en una exposició oral, un assaig o una presentació multimodal, mitjançant l'establiment de vincles argumentats entre les obres de la literatura catalana des de l'últim quart del segle XIX fins al segle XXI, objecte de lectura guiada, i altres textos i manifestacions artístiques d'ahir i d'avui, en funció de temes, tòpics, estructures, llenguatge, recursos expressius i valors ètics i estètics, i explicitant la implicació i la resposta personal del lector a la lectura.

Algunes indicacions per a l'avaluació

Com ja s'ha comentat durant la presentació del projecte, la idea global —si se segueix del tot aquesta seqüència didàctica— és que els alumnes acabin elaborant una sèrie d'activitats al voltant d'uns contes concrets, seleccionats per afinitats temàtiques o estilístiques. En el fons, en sortirà una carpeta d'activitats que s'anirà fent al llarg de les classes i que anirà recollint, sobretot, les reflexions al voltant de la lectura dels contes. De manera que, quan quedi finalitzada, aquesta carpeta serà una síntesi de la lectura d'un llibre amb unes afinitats estètiques i temàtiques concretes.

Per aquest motiu és important que la lectura dels contes els ajudi, també, a fer balanç sobre els seus coneixements literaris. A saber vincular autor, contes, estructures i tòpics. A ser capaços de connectar coneixements i lectures. Que el llibre sigui una invitació a la reflexió, d'entrada personal, però si cal també col·lectiva amb la resta de la seva classe. La lectura ha de ser un acte íntim, que s'ha de fer amb calma. Sobretot quan molts dels contes, per una qüestió sobretot de lèxic, reclamen un alt nivell de concentració. Les activitats d'aquesta unitat es proposen com un acompanyament a la lectura. Una forma d'aprofundir en la seva comprensió.

No es proposa una avaluació de tipus finalista, amb vista a aconseguir una nota concreta. Més aviat un acompanyament que faci grata la lectura, que ajudi a aprofundir-hi i a enriquir-ne els matisos. Per aquest motiu es fomenta la discussió de conceptes a classe i l'exploració d'alguns dels contes en grups cooperatius. Es comença sempre amb una activació dels coneixements previs, per veure d'on parteixen, i es continua el camí contístic a partir d'aleshores. L'activitat

final, que consisteix en la reescriptura d'un conte a partir de la modificació d'algun personatge, serà avaluada pels mateixos companys. D'aquesta manera es fomentarà l'intercanvi d'opinions i possibles interpretacions dels relats, alhora que ajudarà a millorar-ne la comprensió.

En aquest sentit, doncs, es proposa de fer al llarg del projecte una avaluació continuada i formativa que vagi corregint i matisant la feina que l'alumnat va elaborant al llarg de les classes. Tenint en compte que les proves d'avaluació de la unitat se sostenen, sobretot, en la correcta producció de textos, es proposa un tipus d'avaluació basat en els següents conceptes:

- Bases d'orientació o models per escriure
- Avaluació entre companys
- Avaluació del professor

És important remarcar el concepte de coavaluació. Sovint, els mateixos companys són els avaluadors més durs i exigents amb la feina duta a terme a l'aula. El fet de saber que un company valorarà la teva feina, a la vegada que tu tindràs la possibilitat de valorar-ne la seva, aporta una motivació extra a l'hora d'encarar les tasques didàctiques.

Cal emfasitzar, finalment, que la lectura d'un llibre no és una activitat tediosa (obligatòria!) amb l'únic objectiu de superar-ne un treball o examen i aconseguir una nota positiva. És un procés intel·lectual que, com a estudiants, els ha de resultar engrescador pel que suposa de repte. I fer-los entendre que els pot ajudar a entendre i explicar el món, també el *seu* món.

La redacció de la proposta d'activitat final, les noves versions dels contes, generarà un nou recull de relats. Es pot crear, per tant, un nou *Cafè de la Granota* a partir de les aportacions dels alumnes. Es pot fer una coavaluació en parelles. Cada alumne avalua la tasca d'un company observant si ha respectat o no els criteris exposats a la "Base d'orientació" i poden intentar millorar i enriquir els textos amb les seves aportacions.

BIBLIOGRAFIA

- ❖ ANDERSON, Benedict (2005) *Comunitats imaginades: reflexions sobre l'origen i la propagació del nacionalisme*. Trad. M. Àngels Giménez. Catarroja; Afers; València: Universitat de València.
- ❖ BAYO, Emili; BIOSCA, Mercè (1992) *Guia de lectura de Jesús Moncada*. La Magrana.
- ❖ CALVINO, Italo (1991). *Per què llegir els clàssics* Llibres a l'Abast. Edicions 62.
- ❖ CÒNSUL, Isidor (2005, octubre) «No badi, cregui'm, això dura poc (la mort en els contes de Jesús Moncada)», dins «Jesús Moncada, camí del record» *Serra d'Or*, n. 550, Publicacions l'Abadia de Montserrat.
- ❖ CARRANZA, Andreu (2006) «La gent de l'aigua corrent», dins *Urc. Monografies literàries de Ponent*. Núm. 21, p. 105-108 (Monogràfic: Cròniques del cerç i la garbinada. Recepció i projecció de l'obra de Jesús Moncada).
- ❖ FRYE, Northop (1971). «Historical Criticism: Theory of Modes», dins *Anatomy of Criticism*, Princeton University Press.
- ❖ GARRIGASAIT, Raül (2020). *País Barroc, L'Avenç*.
- ❖ HALBWACHS, Maurice (2001). *La mémoire collective*, [1950], édition électronique produit par Mme Lorraine Audy, dans le cadre de la collection: "Les classiques des sciences sociales", développée en collaboration avec la Bibliothèque Paul-Émile-Boulet de l'Université du Québec.
- ❖ JUAN CANTAVELLA, Anna & REYES, Lara (2023). *La lectura literària a primària. Orientacions per a l'ensenyament de la literatura*. Servei de Suports i Recursos Lingüístics Subdirecció General de Llengües. Departament d'Educació
- ❖ MONCADA, Jesús (2004) *Històries de la mà esquerra*. Edicions 62.
 - (2001) *Camí de sirga*. La Magrana Butxaca.
 - (2003) *La galeria de les estàtues*. La Magrana Butxaca.
 - (2004) *Estremida memòria*. Edicions 62.
 - (2001) *Calaveres atònites*. La Magrana.
 - (2024) *El Cafè de la Granota*. Club Editor.
- ❖ MORET, Hèctor (1994). «Aproximació a la toponímia rural de Mequinensa», dins *Archivo de Filología Aragonesa*, núm. 50. Institución Fernando el Católico. Zaragoza

- ❖ MORET, Xavier (2005) *Retrat. Jesús Moncada: [la passió per escriure]*. Barcelona: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana.
- ❖ MORIER, Henry. (1961) *Dictionnaire de poésie et de rhétorique*. Presses Universitaires de France.
- ❖ VAN GENNEP, Arnold (2008) *Los ritos de paso*. Alianza Editorial. Antropología, Libros de Bolsillo. Traducción Juan Aranzadi, Madrid.

